

Mbete kí dɔsay kí Pol ndàngì adi
Kɔrɛnti-je

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsay kí Pol ndàngì adi
Kɔrɛnti-je

Kɔrɛnti to bebo kí dɔnangi Akay-ti. Pol ilə mbe Poyta kí Maji mee bebo-ti kinlé ə ində gin njékəwnə-je titi bá ɛ ɪ ɔw bebo Epeji-ti. Ə Kɔrɛnti lé to be kí kəm be-je kí gay-gay kí 'gəə dɔ-é tɔ kɪ dɔ-ti, adi gin dow-je kí gay-gay 'nə-ti. To lo ra gati kí boy nɔ rəm, lo pole magi-je, kɪ lo ra néginka-je kí gay-gay rəm, bá to be kí kaya kí titi al dɔ lo rəm. Ə né-je kin ra adi né ndɔji njékəwnə-je kí d'isi Kɔrɛnti. Gin-é kin bá d'ulə-né mbete 'dɔji-né Pol ta kí dɔ né-je-ti kí nɔ-je. Beba ɛ isi Epeji nɔɔ ya ndàngi mbete kin ulə-né adi-dé. Ə mbete kinlé to ɛ kí njékungì joo ngá; ɛ kí adi-dé dɔsay lé ɓone bè dow oo ta nja-é al.

Pol ndɔji-dé kadi d'inə gangi-nɔ kí dan-dé-ti rəm ('Ndó 1:10–4:21), kadi d'ɔr kaya kí ra dan-dé-ti kɔgi rəm ('Ndó 5), bá kadi d'inə ta səki-nɔ nɔ njégangta-je-ti kí 'to njékadmee al-je rəm (6:1-11).

Go ta-je-ti kin bá Pol ree dɔ ta-je-ti kí Kɔrɛnti-je 'dɔji-é sɔbi dɔ taanə-je ('Ndó 7), kuso dɔ-je kí kində nɔ magi-ti-je ('Ndó 8:1–11:1), nékɔɔ lə njékadmee kɪ nékuso kí tɔji daji rɔ 'Babe ('Ndó 11:2-34), kɪ kadkare-je kí gay-gay kí Ndil kí aa njay adi njékadmee-je ('Ndó 12–14), kɪ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə dow-je kí d'oy ('Ndó 15), kɪ némbɔ-je, kɪ kɔjra-je lə Pol kɪ lapiya-je kí ra-nɔ ('Ndó 16) rəm tɔ. Ngá né-je lay kinlé ndignɔ ya káre-rè ǝ à ra kadi maji ('Ndó 13).

Tɔʒi rɔ kɪ lapiya kɪ ra

¹ M̄a Pol, kɪ Lubə ɖa-m kɪ m̄eɛndigi liə adi m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristi jə kɪ Sostɛn kɪ to ngonkɔ-ji kɪ njèkadm̄eɛ, j'isi nati ɖá ² †m'ndàngi mbete kin m'adi-si s̄əi njékəwn̄a-je lə Lubə kɪ isi ɖebo Kōrēnti-ti, s̄əi kɪ Lubə ɖa-si adi aai njay, ində-si tagay kɔɔ nam kɪ 'nami kàdɪ Jeju Kristi-ti rəm, m'adi-si s̄əi lay kɪ isi kɪ lo-je kɪ rá-rá isi 'ɖai ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi kɪ to 'Babe lə-si rəm, to 'Babe lə-ji rəm kin. ³ Kadɪ ramajɪ kɪ lapiya lə Bɔbi-ji Lubə kɪ 'lə 'Babe Jeju Kristi n̄ay sə-si!

⁴ M'ra oiyo Lubə taá-taá kɔɔ ta lə-si, kɔɔ ramajɪ liə kɪ n̄ay sə-si kɔɔ nam kɪ 'nami kàdɪ Jeju Kristi-ti rəm, ⁵ kɔɔ kingə kɪ ɛ adi-si ingəi né-je lay mburuki-mburuki kɪ kəm rəbi kɪ rɔ-é-ti, adi to né kɪ sɔbi ɔɔ ta, kɪ négə ya lay. ⁶ Kɔɔ ta kɪ sɔbi ɔɔ Kristi kɪ toki pa lé, tò m̄eɛ-si-ti tò kɪ tɔgrɔ-ti. ⁷ Adi s̄əi kɪ isi 'ngəbi təl lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi lé, kadjare madi nal-si al. ⁸ Lubə ya à mbusi nja-si sar ɔɔbəy ndɔ-ti, kɔɔ kadɪ ndɔ ree lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi rəmə, ta goto ɔɔ-si-ti. ⁹ Ə Lubə kɪ njèɖa-si kadɪ uwəi-n̄a lubi-lubi kɪ Ngon-é Jeju Kristi kɪ to 'Babe lə-ji lé, to njèkɔ ɔɔ ndi-é-ti.

Gángi-n̄a kɪ né-je kɪ à ra dow kadɪ ra majal

Gangi-n̄a kɪ dan njékəwn̄a-je-ti kɪ Kōrēnti

¹⁰ Ngankɔ-m-je kɪ njèkadm̄eɛ, m'ulə dingəm m̄eɛ-si-ti, kɪ ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi kadɪ s̄əi lay ya adi ta lə-si ɔɔw go-n̄a-ti, kadɪ gángi-n̄a goto dan-si-ti, ngà kadɪ indəi rɔ-si nati maji, kɪ m̄eɛ-si kɪ káre-rè rəm, kɪ tagir kɪ káre-rè rəm. ¹¹ Ngankɔ-m-je kɪ njèkadm̄eɛ, m'pa bè kɔɔtalə dow-je kɪ m̄eɛ kəy-ti lə Klowe d'idə-m ta lə gángi-n̄a kɪ tò dan-si-ti. ¹² †M̄a m'oo kɪ n̄á-n̄á dan-si-ti panè: M̄a

† 1:2 1:2 Knj 18:1 † 1:12 1:12 Knj 18:24

m'to dow lə Pol! M̄a m'to dow lə Apolosi – M̄a m'to dow lə Sepasi – M̄a m'to dow lə Kristi! ¹³ Se Kristi lé gángi rō-é dan̄a wa? Se Pol b́a 'b̄ə-é kagdəsi-ti kđo ta lə-si wa? Ə se k̄i ri Pol b́a 'ra-si-né batəm wa? ¹⁴ †M'ra oiyo Lubə kđo ra kí dow káre ya kàrè m'ra-é batəm dan-si-ti al, Krispusi-je k̄i Gayusi ya par é m'ra-dé batəm. ¹⁵ Adì dow kí à panè 'ra-si batəm k̄i ri-m ya goto. ¹⁶ †M'ra batəm dow-je kí m̄ē kəy-ti lə Istepanasi tō, d̄omaji ya bè b́a m'ra batəm dow madi kí rangi.

1KĐ 3:18-20; Mat 11:25-27

¹⁷ Kđotalə Kristi ulə-m kđo kadi m'ra dow-je batəm al, ngà kadi m'ilə mb̄ē Poyta kí Maji, kí go tagə-ti lə dow al, nè kagdəsi lə Kristi à təl né kí kogi kare. ¹⁸ Kđotalə mb̄ē kí sobi đo koy Kristi đo kagdəsi lé, to ta mb́o k̄i rō d̄e-ti kí d'ow k̄i ta koy-ti, ngà k̄i rō-ji j̄əi-ti kí j'uni rəbi kaji rəmə, to tógi lə Lubə. ¹⁹ Kđo 'ndàngi 'panè: M'a tuji gosi lə njégosi-je ə m'a kadi négə lə njénégə-je təl né kí kare. ²⁰ Gosi lə dow-je kí d̄onangi-ti nè tò rá wa? Njendó dow-je ndukun a rá wa? Njènaji ta kí m̄ē ndo-je-ti kí b̄one a rá wa? Gosi kí d̄onangi-ti nè lé Lubə təl-é k̄i né mb́o-ti ya al wa? ²¹ Kđo gosi lə dow-je kí d̄onangi-ti nè lé, asi kadi 'gə-né Lubə m̄ē gosi-ti liə al; beba Lubə oo maji kadi n'aji njékadm̄ē-je k̄i takul mb̄ē Poyta kí Maji kí d̄e d'oo k̄i ta mb́o lé. ²² Jipi-je d'isi ta 'dəji nékoji-ti ə greki-je d'isi ká 'sangi gosi-ti. ²³ Ngà j̄e rəmə, j̄e j'ilə mb̄ē ta lə Kristi kí 'b̄ə-é kagdəsi-ti, rəmə tugə jipi-je jigi-ti, ə to ta mb́o k̄i rō dow-je-ti kí 'to jipi-je al, ²⁴ ngà k̄i rō dow-je-ti kí Lubə b̄a-dé kí 'to jipi-je k̄i greki-je lé, Kristi to tógi lə Lubə rəm, to gosi lə Lubə rəm. ²⁵ Kđotalə né lə Lubə kí dow-je d'adi to né mb́o lé, to gosi kí itə

† 1:14 1:14 a Knj 18:8; b Knj 19:29; RĐm 16:23 † 1:16 1:16 1KĐ 16:15

gosi lə dow-je nja ɲa, ɐ né kí dow-je d'adi to yay lə Lubə lé, itə tógi dow-je nja ɲa. ²⁶ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, 'gɔi ɓa kí Lubə ɓa-si kin maji ooi: Njégosi-je kí go lo koo-ti lə dow 'ɲa dan-si-ti al rəm, njétógi-je 'ɲa al rəm, dow-je kí boy-boy 'ɲa al rəm. ²⁷ Ngà Lubə mbəti mbé né-je kí dɔnangi-ti, kɔɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njégosi-je-ti; Lubə mbəti njéyay-je kí dɔnangi-ti, kɔɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njétógi-je-ti tɔ. ²⁸ Lubə mbəti né-je kí dɔnangi-ti kí dow-je d'oo kí né al, kí dow-je 'nədi, kà né-je kí goto, kɔɔ təl-né né-je kí tò, né kí kare-ti. ²⁹ Lubə ra bè kɔɔ kadi dow madi ində kadi-é nɔ-é-ti al. ³⁰ ɐ kà takul-é ɓá sɔi 'toi-né njénam kadi Jeju Kristi-ti kí ɛ ɓá to gosi lə-ji kí j̄ rɔ Lubə-ti rəm, ɔr ta dɔ-ji-ti rəm, ɔr-ji ində-ji tagay rəm, ɓá taa-ji ilə-ji taá ji majal-ti rəm tɔ. ³¹ Kɔɔ kadi, kinə dow ɔsi gaji rɔ-é rəmə, ɔsi gaji rɔ-é kɔɔ nam kí nam kadi 'Babe-ti titi kí 'ndangi-né meɛ mbete-ti kí aa njay.

2

Né kí uwə meɛ Pol

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, ma lé, loki m'ow rɔ-si-ti lé, tagə kí ɲa əse gosi kí ɲa ɓá m'ow m'idə-si-né ta kí sɔbi dɔ né kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti kí Lubə ɔji kɔɔ ra lé al. ² Kɔɔtalə m'sangi kadi m'gə né madi kí rangi dan-si-ti al, ngà Jeju Kristi, ɐ Jeju Kristi kí 'bə-é kagdəsi-ti ya par. ³ †Ma ya kà dɔ-m kàrè, kí ndɔki m'ow-né rɔ-si-ti kinlé, m'yay rəm, m'ɓəl rəm, m'dadi ɲa rəm; ⁴ ɐ néndó lə-m kà mbɛ kilə lə-m lé ulə njirə dɔ ta-je-ti kí pa kà gosi, kɔɔ kadi dow-je d'oo kí ta kí tɔgrɔ-ti kin al, ngà tò ndaa-ti rəsi kí to kullə ra tógi Ndil kí aa njay. ⁵ Bè kɔɔ

† 2:3 2:3 Knj 18:9

kadi kadmēe lə-si ulə njirə dɔ gosi-ti lə dow al, ngà dɔ tógi-ti lə Lubə.

Gosi lə Lubə

⁶ Ə to gosi ya b́a j̄e j'ilə mb̄e-é dan njékadmēe-je-ti kí d'asi gaki, ngà k̄e b́a to gosi kí dɔnangi-ti nè kin al rəm, b́a to gosi lə njékɔbe-je kí dɔnangi-ti nè kí d'a gudi-dé ruki-ruki kin al rəm. ⁷ J̄e j'ilə mb̄e gosi lə Lubə, kí ɛ adi tò k̄i lo ndəm-é ə b̄oyɔ; to gosi kí ɛ ra go-é kete low lə low-je n̄u kɔo rifa lə-ji. ⁸ Gosi kinlé, njékɔbe-je kí dɔnangi-ti nè kinlé, dow káre ya kàrè gə al; kɔo, lé ngar-je 'gə ta kinlé rəmə, lé d'a b̄ə 'Babe kí nj̄erifa kagdəsi-ti al. ⁹ Ngà titi kí 'ndàngi-né 'panè: Né kí kəm dow oo al rəm, mbi dow oo al rəm, né kí dow gir m̄e-é-ti al rəm ya Lubə ra kete lay kɔo dow-je kí 'ndigi-é. ¹⁰ Kɔotalə j̄e b́a Lubə t̄e k̄i dɔ-é adi-ji k̄i takul Ndil kí aa njay. Kɔo Ndil kí aa njay lé, tən né-je lay, sar tən ta-je kí tò m̄e Lubə-ti karangi n̄u. ¹¹ Náj dan dow-je-ti, é gə ta kí m̄e mad̄i-é-ti wa? To ndil dowb́e ya par. Bè ya tɔ, ta kí m̄e Lubə-ti lé, dow kí gə goto, to Ndil Lubə ya par. ¹² Ə j̄e rəmə, to ndil kí dɔnangi-ti nè b́a j'ingə al, ngà to Ndil kí i rɔ Lubə-ti b́a j'ingə, kɔo kadi j'gə-né né kí Lubə adi-ji k̄i takul ramaji liə. ¹³ J̄e j'pa ta kí dɔ-ti k̄i gosi pa ta kí dow-je 'ndó kin al, ngà j'pa k̄i gosi ndó né lə Ndil kí aa njay, j'ɔr-né m̄e né-je kí tɔgrɔ-ti lə Ndil j'adi dow-je kí Ndil kí aa njay ɔr n̄ɔ-dé. ¹⁴ Ngà dow kí kɔbe lé, ndigi dɔ né-je-ti lə Ndil Lubə al, kɔo ɛ oo k̄i né mb́ kare, ə à gə né-je kinlé al kɔo k̄i takul Ndil kí aa njay b́a dow gə-né gin né-je kinlé. ¹⁵ Dow kí Ndil Lubə ɔr n̄ɔ-é lé, à gangta dɔ né-je-ti lay, ngà ɛ ya k̄i dɔ-é rəmə, dow kí à gangta dɔ-é-ti goto. ¹⁶ Kɔo 'ndàngi 'panè: «Náj é gə

tagir lə 'Babe kɔ kadi ndó-é-né né wa? Ə jɛ rəmə, jɛ j'ɔw kɪ tagir lə Kristi.»

3

Ta kɪ sɔbi dɔ kullə lə ngannjékullə-je lə Lubə

2Kɔ 6:4-13

¹ Ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, ma rəmə, m'pa sə-si ta titi dow-je kɪ Ndil kɪ aa njay ɔr nɔ-dé al, ngà m'pa sə-si ta titi dow-je kɪ d'isi 'ra né-je kɪ nəl daji rɔ-dé rəm, titi dow-je kɪ 'to ngan-je mɛɛ nam-ti kɪ 'nam kɪ Kristi bè rəm. ² †Ma m'adi-si mbà bi nékuso kɪ ngà al. Kɔɔtalə nékuso kɪ ngà lé, à kasi dɔ tɔgi-si-ti al. Ə sar ɔne bè kàrè asi kusoi né kɪ ngà al ya ɔy, kɔɔtalə sɔi isi 'rai né-je kɪ nəl daji rɔ-si ya ɔy. ³ Kɔ loki kim-na kɪ gaki-na tɔ dan-si-ti bè lé, 'toi dow-je kɪ isi 'rai né-je kɪ nəl daji rɔ-si rəm, ɔa panjiyə-si kàrè to panjiyə kɪ nəl daji rɔ-si rəm ya al wa?

Mbunə Pol kɪ Kōrēnti-je

⁴ †Kɔ loki dow kàre panè: Ma m'to dow lə Pol! Ə ɛ kɪ madɪ panè: M'to dow lə Apolosi! ⁵ Bè kinlé sɔi isi rai né-je kɪ nəl daji rɔ-si ya al wa? Apolosi to ná, Ə Pol to ná wa? Dɛ 'to ngannjékullə-je kɪ kɪ takul-dé ɔa sɔi adi-né mɛɛ-si, kɪ go kadkare-ti kɪ 'Babe adi dow kɪ rá-rá. ⁶ †Ma m'ma kagi, Ə Apolosi ungi man dɔ-ti, ngà Lubə ɔa adi-é tɔgi. ⁷ Bɛba njɛma-é to dow kɪ 'ngay al rəm, ɔa njékunɡi man dɔ-ti kàrè to dow kɪ 'ngay al rəm, ngà Lubə kɪ njékadi-é tɔgi ya par ɔa to kɪ 'ngay. ⁸ Njɛma-é dɛ kɪ njékunɡi man dɔ-ti lé, d'asi-na, Ə ná-ná ya à kingə nédɔ-ji kɪ asi ta kullə liə. ⁹ Kɔɔtalə jɛ j'to njérakullə nati

† 3:2 3:2 əbr 5:12,13 † 3:4 3:4 1Kɔ 1:12 † 3:6 3:6 a Knj 18:4-11; b Knj 18:24-28

kì Lubə. Səi 'toi londɔr lə Lubə rəm, 'toi kəykində lə Lubə rəm. ¹⁰ Kì takul maji kí Lubə ra sə-m adi-m m'toki njègosi kində kəy bè lé, b́á m'ində-né gin kəy nangi ə dow kí rangi ində dɔ-ti. Ngà kadi ná-ná oo kəm rəbi kí isi ində-né dɔ-ti lé maji. ¹¹ Kdɔtalə Jeju Kristi ya to gin kəy lé ngá, b́i dow à kində gin-é kí rangi al. ¹² Kinə dow ində dɔ gin kəy-ti kinlé, k̀i lɔr, əse k̀i là, əse k̀i ər-je kí maji-maji, əse k̀i kagi, əse k̀i wale, əse k̀i kádi né kàrè, kullə ra dowbé à tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi. ¹³ Kdɔ ndɔ gangta-ti lé, kullə lə ná-ná à tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi dan pər-ti, adi pər à nɔ ndaji kullə lə ná-ná kdɔ kɔr man dɔ-ti. ¹⁴ Kinə dow ində kəy dɔ (gin kəy-ti) kinlé b́á ɔ gərərə rəmə, dowbé à kingə nékugə dɔji. ¹⁵ Kinə pər ɔ̣ kullə ra dow rəmə, ɔ̣ à nal nékugə dɔji; kaji rəmə dowbé à kaji, ngà à titi-nɔ k̀i dow kí tɛɛ dan pər-ti bè. ¹⁶ †Səi gəi kí 'toi kəy lə Lubə ə Ndil Lubə isi mɛɛ-si-ti ya al wa? ¹⁷ Kinə dow tuji kəy lə Lubə lé, Lubə à tuji-é tɔ; kdɔtalə kəy lə Lubə lé, to kəy kí aa njay, ə səi b́á 'toi kəy liə. ¹⁸ Kadi dow ədi rɔ-é al. Kinə dow madi dan-si-ti oo rɔ-é k̀i njègosi dɔkaglo-ti kí b́one kin rəmə, kadi-é təl mbé, b́á à təl njègosi. ¹⁹ Kdɔtalə gosi kí dɔnangi-ti nè lé, to né mbé k̀i rɔ Lubə-ti. Kdɔ 'ndàngi 'panè: Ẽ uwə njègosi-je dɔ kəɔta-ti lə-dé. ²⁰ 'Ndàngi b́əy 'panè: 'Babe gə tagir lə njègosi-je, ə (ə gə) kí to tagir-je kí mɛɛ wəy kare. ²¹ Kadi dow adi dow-je madi 'to nékində kàdi liə al; kdɔtalə né-je lay to 'lə-si: ²² Adi Pol, əse Apolosi, əse Sepasi, əse dɔnangi k̀i né-je kí mɛɛ-é-ti, əse kiskəm, əse koy, əse né-je kí b́one, əse né-je kí à ree, lay kin ya to 'lə-si; ²³ ə səi 'toi kí lə Kristi, ə Kristi to kí lə Lubə.

† 3:16 3:16 1Kɔ 6:19; 2Kɔ 6:16

4

¹ Bèba kadi d'oo-ji kɛ njérakullə-je lə Kristi bè rəm, kɛ njékində kəm-dé go né-je-ti lə Lubə kí to né-je kí tò lo ɓɔɔ-é-ti kin rəm. ² Ə né kí 'dəji rɔ njékində kəm-dé go né-je-ti lé, to ta lə kadi ná-ná ya ra né kí tɔgrɔ-ti. ³ Ngà mə rəmə, kadi səi bá gangi ta dɔ-m-ti əse kadi dow-je kí 'to njégangta-je bá 'gangi ta dɔ-m-ti kàrè usi-m né madi al. Mə ya kɛ dɔ-m kàrè m'gangi ta dɔ rɔ-m-ti al, kɔ mɛɛ-m uwə-m kɛ ta dɔ né-ti madi al. ⁴ Ə ɛ kin bá ta ɔr-né dɔ-m-ti al. Njégangta dɔ-m-ti to 'Babə. ⁵ Gin-é kin bá kadi 'gangi-né ta kete nɔ kaglo ree 'Babə-ti al; ɛ bá à kadi lo ndógi dɔ né-je-ti kí 'ɓɔɔ londul-ti, ə à tɔji kɔjra-je kí mɛɛ dow-je-ti ndaa-ti rəsi. Ə ná-ná ya à kingə piti kí sobi dɔ-é rɔ Lubə-ti.

⁶ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'un nétoji kí sobi dɔ-ji jɛ kɛ Apolosi kɔ ta lə-si. Kadi 'ndói né rɔ-ji-ti, kɔ kadi 'rai né ali-né dɔ ta kí 'ndàngi kin al, kadi dow káre dan-si-ti un dow ində-né kàdɪ-é ə ɔsi-né ta kɛ madi-é al. ⁷ I lé ná adi-i 'tò gay wa? Ə ri bá to né kí 'ingə kɛ dɔɔ-i wa? Ə kinə 'ingə né kɛ dɔɔ-i al, ngà kɔ ri bá 'ində kàdɪ-i toki né kí 'ingə né kɛ dɔɔ-i bè wa?

⁸ Səi 'ndani ngá rəm! Səi 'toi njénékingə-je ngá rəm! Jɛ j'goto ya səi 'tumi gin kɔbɛ ngá rəm! Kinə ɔi bɛ ya tɔgrɔ-ti ngà, jɛ kàrè j'a kɔ bɛ sə-si tɔ nə! ⁹ Kɔ mə m'oo toki né kí jɛ kí 'to njékwulə-je lé, Lubə adi-ji j'to sɔy dow-je rəm, j'titi-nə kɛ dow-je kí 'gangi ta koy dɔ-dé-ti bè rəm, kɔ j'to né koo lə dow-je kí dɔnangi-ti rəm, né koo lə malayka-je rəm, né koo lə dow-je rəm. ¹⁰ Jɛ j'təl mbé-je kdɔtalə lə Kristi, ngà səi rəmə 'təli njégosi-je kɛ takul nam kí 'nami kàdɪ Kristi-ti; jɛ j'təl njéyay-je, ngà səi rəmə səi 'təli njétógi-je. Səi lé, d'un ta-si, ngà jɛ rəmə 'nədi-ji! ¹¹ Sar kàdɪ bè kin ya kàrè, ɓɔ ra-ji

rəm, kundə man ra-ji rəm, ndoo kubi ra-ji rəm, 'tində-ji rəm, j'ilə mbir-mbir rəm; ¹² †jə ya j'ra kullə kì ji-ji j'ɔɔ rɔgi-rɔgi; 'taji-ji kàrè, jə j'tɔr ndi-ji dɔ-dé-ti; d'ulə kəm-ji ndoo kàrè, jə j'ore mɛɛ-ji; ¹³ 'pa sə-ji ta kí maji al kàrè, jə j'sol mɛɛ-dé; jə j'təl dɔ ɓirɓiti kí dɔnangi-ti nè, j'təl né-je kí maji al kí dow-je lay 'mbati sar ɓone.

¹⁴ M'ndangi mbete kin bè kɔɔ kulə-né rɔsɔl dɔ-si-ti al; ngà kɔɔ ndəji-si-né titi kí 'toi-né ngan-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-ti. ¹⁵ Kɔɔtalə, lé njéndó-si né-je kí sobi dɔ nam kàdì Kristi-ti 'ra ɓudɔgi nja dɔgi ya kàrè, ɓɓi-si-je 'nɔ al, kɔɔ kí sobi dɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti lé, ma ya m'to ɓɓi-si kì takul Poyta kí Maji. ¹⁶ †Befa m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti, 'ndaji kullə ra-m. ¹⁷ Gin-é kin ya ɓá m'ulə-né Timote rɔ-si-ti; ɛ to ngon-m kí m'ində-é dan kəm-m-ti, njèkɔ dɔ ndi-é-ti mɛɛ nam kàdì 'Baɓe-ti; ɛ à kole mɛɛ-si dɔ dɔ nja-m-je-ti kí sobi dɔ nam kàdì Kristi-ti, gangi-é kí m'ndó-né dow-je kì lo lay dan njékəwnə-je-ti kí gay-gay lay. ¹⁸ Dow-je madi d'ində kàdì-dé, 'ra titi né kí m'a kɔw koo-si al ngá bè. ¹⁹ Ngà kí ngɔsnè-ti kin ya, kinə 'Baɓe ndigi rəmə, m'a kɔw rɔ-si-ti nɔɔ, ə m'a kɔw kɔɔ koo ta-je lə njékində kàdì-dé-je kin al, ngà m'a kɔw kɔɔ koo tɔgi-dé. ²⁰ Kɔɔtalə kɔɓe lə Lubə lé, to ta-je al, ngà to tɔgi. ²¹ Ri ɓá səi 'ndigi wa? Kadi m'ɔw rɔ-si-ti kì salangi, əse kì ndigi dow-je, kì panjiyə kí sol ləm-ləm wa?

5

Ta kí gangi dɔ kaya-ti

¹ Kaya kí ra tò dan-si-ti adi dow-je d'oo ta-é kì lo-lo, ə to kaya kí njékadmeɛ al-je ya kàrè tò dan-dé-ti nja

† 4:12 4:12 Knj 18:3 † 4:16 4:16 1Kɔ 11:1; Plp 3:17

káre al b̄øy; 'panè dow káre dan-si-ti taá ne b̄obi-é! ² Ya rēm̄ s̄əi ind̄əi-né kàd̄i-si b̄øy al b̄an! Lé ndinḡə b̄á a ndinḡəi ndoo, k̄d̄o kadi dow k̄i nj̄era né k̄i b̄è kinlé, kadi tok̄i tub̄ə-é dan-si-ti k̄oḡi! ³ M̄a lé, daj̄i r̄o-m goto s̄ə-si, ngà m̄ēē ndil-ti ə m'ǎ s̄ə-si nat̄i, adi dow k̄i nj̄era né k̄i b̄è kinlé, m̄a m'ganḡi ta d̄o-é-ti ngá, tit̄i né k̄i m'ǎ lo-é-ti n̄ōo b̄è. ⁴ Lok̄i 'k̄əwi-n̄a k̄i ri 'Bab̄e Jeju lé, m̄ēē ndil-ti rēm̄, m'isi s̄ə-si nat̄i k̄i takul t̄oḡi l̄ə 'Bab̄e l̄ə-ji Jeju: ⁵ Dow k̄i tit̄i-n̄a b̄è kinlé, kadi tok̄i kin̄ə-é ji Sata-ti kadi Sata tuj̄i daj̄i r̄o-é, ə kadi ndil-é aji nd̄o ree 'Bab̄e Jeju-ti.

⁶ †Kind̄ə kàd̄i l̄ə-si lé, maj̄i-é goto! Əm k̄i nd̄ē b̄è ya adi nduj̄i k̄i l̄oy m̄ēē né-ti lay ǐ lé, s̄əi 'ḡəi al wa? ⁷ Ōri əm k̄i low r̄o-si-ti k̄oḡi, adi r̄o-si k̄d̄o kadi 'toi nduj̄i k̄i l̄oy k̄i siḡi, kd̄otal̄ə s̄əi lé, əm goto r̄o-si-ti; k̄d̄o Krist̄i k̄i to ngon bat̄i Pak̄i l̄ə-ji lé, d'il̄ə m̄əsi-é nanḡi*. ⁸ Ən ə, adi j'rai n̄ay Pak̄i k̄i əm k̄i low al rēm̄, k̄i əm k̄i to néra k̄i maj̄i al al rēm̄, k̄i m̄ēēndul al rēm̄, ngà kadi j'rai k̄i mb̄ə k̄i əm goto-ti, k̄i m̄ēē k̄i aa njay, k̄i néra k̄i t̄oḡro-ti.

⁹ M'ndànḡi m̄ēē mbete-ti l̄ə-m k̄i madi-si lé m'panè: Uw̄əi nam k̄i nj̄erakaya-je al. ¹⁰ M̄a m'pa ta m'osi-né kaḡi d̄o dow-je-ti lay k̄i d̄onangi-ti nè k̄i 'to nj̄erakaya-je, k̄i nj̄erakəmnda-je, k̄i b̄okaya-je, k̄i nj̄əpole maḡi-je kin al; k̄d̄o s̄əi a kasi t̄ēēi d̄onangi-ti k̄oḡi al. ¹¹ Adi mbete k̄i nd̄ok̄i m'ndànḡi m'adi-si kinlé, m'ndànḡi k̄d̄o kadi dow k̄i b̄a r̄o-é nj̄ekadm̄ēē b̄á to nj̄erakaya, əse nj̄erakəmnda, əse nj̄əpole maḡi, əse nj̄ətajsul, əse ḡȳibi, əse b̄okaya lé, uw̄əi siə nam al rēm̄, b̄á kuso ya k̄àrè kadi usoi né k̄i dow

† 5:6 5:6 Gal 5:9 * 5:7 5:7 əm k̄i low lé t̄oj̄i panjiȳə k̄i maj̄i al k̄i kete. Nd̄o ra n̄ay Pak̄i lé, m̄ēē k̄əy k̄i rá-rá ya 'tol ngonbat̄i-ti. Ngà kete b̄á kadi nd̄o ra n̄ay Pak̄i asi lé Israyel-je d'or əm k̄i m̄ēē k̄əy-je-ti l̄ə-dé k̄oḡi kadi t̄oj̄i kaa r̄o d̄o majal-ti (T̄et 12:8,20).

kí bè kin al rəm. ¹² Se to ta lə-m kadi mā b́á m'gangi ta dō njékadmēē al-je-ti wa? Njékadmēē-je b́á s̄əi a gangi ta dō-dé-ti ya al wa? ¹³ Njékadmēē al-je lé, Lubə b́á à gangta dō-dé-ti. 'Tubəi njēmēēndul dan-si-ti kōgi.

6

Səki-nə lə njékadmēē-je

Mat 5:38-41

¹ Loki dow káre dan-si-ti ɔw k̀i ta k̀i madi-é lé, à səki-é ǹɔ njékadmēē al-je-ti b́i ǹɔ njékaa njay-je-ti al wa? ² S̄əi 'gəi kí njékaa njay-je d'a gangta dō dow-je kí dɔnangi-ti ya al wa? ə kinə s̄əi b́á a gangi ta dō dow-je kí dɔnangi-ti rəmə, ta-je kí nde-nde kin b́á a kasi gangi al tɔ b̄əy wa? ³ S̄əi 'gəi kí j'a gangi ta dō malayka-je-ti ya al wa? Ngà ta kí sɔbi dō né-je kí dɔnangi-ti nè kí ban b́á j'a kasi gangi al wa? ⁴ ə loki ta kí sɔbi dō né-je kí dɔnangi-ti nè tɔ dan-si-ti rəmə jè, dow-je kí njékəwnə-je 'nədi-dé kin b́á d'a to njégangta-é wa? ⁵ M'ɔw k̀i pa ta kin kulə-né rɔsɔl dō-si-ti; adi dow káre-rè kí dan-si-ti kí to njəgosi kí asi kadi gangta kí dan ngankɔ-é-je-ti kí njékadmēē ya goto wa? ⁶ é njékadmēē ya səki njékadmēē madi-é, ə to ǹɔ njékadmēē al-je-ti b̄əy ən! ⁷ S̄əi rəmə, səki kí 'səki-nə kin ya, to kusi ya usi ngá tin. Kdɔ ri é 'ra-si maji al kàrè kisi ya isi dō-ti al wa? Kdɔ ri é kinə ya n̄əi adi 'taa né-je lə-si al wa? ⁸ Rəmə s̄əi b̄əy b́á 'rai né kí njururu al, adi uwəi dow-je 'taai né-je lə-dé, ə to ngankɔ-si-je kí njékadmēē b̄əy ən! ⁹ Kɔw kí njéra né kí njururu al-je d'a kɔw kɔb̄e-ti lə Lubə al kinlé, s̄əi 'gəi ya al wa? ədi rɔ-si al: Njérakaya-je, k̀i njépole magi-je, k̀i njékinə ne-dé-je əse ngɔw-dé-je ə sangi dow-je k̀i rangi, ¹⁰ njétəl rɔ-dé dené-je-ti, k̀i dingəm-je kí njésangi dingəm madi-dé-je, k̀i dené-je kí njésangi dené madi-dé-je, k̀i njébogi-je, k̀i

njéra kəmnda-je, k̀̀ g̀̀yibi-je, k̀̀ njétajsul-je, k̀̀ bəkaya-je d'a kandi k̀̀be-ti lə Lubə al. ¹¹ Né-je kin b́́á ndókí to kullə ra dow-je madi ḱ́í dan-si-ti. Ngà togí b́́á 'togi-si rəm, d'ində-si tagay rəm, d'or ta dɔ-si-ti k̀̀ ri 'Babe Jeju Kristi rəm, k̀̀ takul Ndil Lubə lə-ji rəm.

Koo go rɔ dɔ kaya-ti

¹² †Né-je lay ya t̀̀ kadí m'ra, ngà né-je lay maji dɔrɔ al. Né-je lay ya t̀̀ kadí m'ra, ngà m'a kiŋə rɔ-m kadí né madi ra-m b̄ə-ti al. ¹³ Nékusɔ t̀̀ kɔ m̄eɔ dow, ə m̄eɔ dow t̀̀ kɔ nékusɔ, ə Lubə à tuji-dé joo lay. Ngà rɔ dow t̀̀ kɔ kaya al. Rɔ dow t̀̀ kɔ 'Babe, ə 'Babe t̀̀ kɔ rɔ dow. ¹⁴ Ə Lubə ḱ́í adi 'Babe tɔsi ndəl ində lo t̄eɔ lé, t̀̀gi-é à kadí j'tɔsi 'ndəli j'indəli lo j't̄eɔi tɔ. ¹⁵ Səi 'gəi ḱ́í rɔ-si to ngan rɔ Kristi ya al wa? Adí m'a kɔy ngan rɔ Kristi kɔ kadí m'təl-dé ngan rɔ kaya dené-ti wa? ¹⁶ Ndə b̄ə al! Səi 'gəi ḱ́í dow ḱ́í ində rɔ-é nati k̀̀ kaya dené lé, d̄e siə 'to kubru rɔ ḱ́í káre-rè ya al wa? Kdotalə 'ndàngi 'panè: D̄e joo lay 'təl kubru rɔ ḱ́í káre-rè. ¹⁷ Ngà dow ḱ́í ində rɔ-é nati k̀̀ 'Babe lé, d̄e siə nati m̄eɔ ndil-ti ḱ́í káre-rè. ¹⁸ Ayi kaya ḱ́í ra. Ndəgi majal-je lay ḱ́í dow ra lé, t̀̀ gidí daji rɔ-é-ti ndaa-ti nè. Ngà dow ḱ́í ra kaya rəmə, ɛ ra majal k̀̀ daji rɔ-é ɛ ya. ¹⁹ †Səi 'gəi né kin al wa? Daji rɔ-si lé, to kəy kisi Ndil ḱ́í aa Njay, ḱ́í t̀̀ m̄eɔ-si-ti, ḱ́í səi ingəi rɔ Lubə-ti, ə səi 'toi dow-je dɔ rɔ-si al. ²⁰ Kdotalə Lubə gangi dɔ-si k̀̀ né ḱ́í gati-é n̄a. ́́n ́́ ́́ adi daji rɔ-si ulə ríba dɔ Lubə-ti [ə kadí tagir lə-si ḱ́í to 'lə Lubə kinlé ulə ríba dɔ-é-ti*.]

Kilə tadəji-je-ti

† 6:12 6:12 1Kɔ 10:23 † 6:19 6:19 1Kɔ 3:16; 2Kɔ 6:16 * 6:20 6:20 Ta-je ḱ́í t̀̀ mbunə né-ti kinlé [...] goto m̄eɔ mbete-je-ti ḱ́í dɔsəy ḱ́í dan-ti-je ḱ́í 'ndàngi k̀̀ ji-dé k̀̀ ta greki.

7

Ta kí sòbì dɔ taa-nà

Mat 19:3-12

¹ J'reei dɔ ta-tì kí 'ndàngi mɛɛ mbete-tì adi-mi 'painè: Kadi dingəm tò kì dené al lé, to né kí maji. ² Ngà kɔɔ kadi dow usi dan kaya-tì al lé b́a kadi dingəm kí rá-rá ya ɔw kì ne-é ne-é, ɔ kadi dené kí rá-rá ya ɔw kì ngɔbì-é ngɔbì-é tɔ. ³ Kadi dingəm adi né lə ne-é kí sòbì dɔ-é, bè ya tɔ ɔ kadi dené adi né lə ngɔbì-é kí sòbì dɔ-é tɔ. ⁴ Dené ɔw kì tógì dɔ rɔ-é-tì al, ngà ngɔbì-é b́a ɔw kì tógì dɔ-tì; bè ya tɔ é dingəm ɔw kì tógì dɔ rɔ-é-tì al, ngà ne-é b́a ɔw kì tógì dɔ-tì. ⁵ ɔgi-nà rɔ-si al, kinə ta-si asi-nà dɔ-tì, kɔɔ kadi uni kaglo madi 'pai-né ta kì Lubə je bè ɓane; ɔ go-tì 'təli kì rɔ-nà-tì gogi, nè kinə asi kori mɛɛ-si al rəmə, Sata à kingə lo kɔɔ nà-si-né. ⁶ Ta kí m'pa kinlé, to ndukun al, ngà to takɔji. ⁷ M'ndigì nà kadi dow-je lay ya 'titi-nà sə-m bè; ngà nà-nà ya Lubə adi-é kadjare kí sòbì dɔ-é; adi ɛ kí káre kadjare kí bè kin ɔ ɛ kí káre kadjare kí bè kin tɔ.

⁸ 'Ngabo-je, kì njéngɔwkoy-je rəmə, m'idə-dé m'panè kadi d'isi titi-nà sə-m bè b́a maji. ⁹ Ngà kinə d'a kasi kore mɛɛ-dé al rəmə, kadi 'taa dené əse 'taa ngɔw; kɔɔ taa dow kisi siə tò soti itə kadi rɔ kù.

¹⁰ †Ngà kí sòbì dɔ dɛ kí 'taa-nà lé, to m̀ b́a m'un ndu kì dɔ-m al, ngà 'Baɓe b́a panè: Kadi dené mbati ngɔbì-é al; ¹¹ kinə ɛ mbati ngɔbì-é rəmə, kadi-é taa ngɔw al, bè al rəmə kadi təl ulə noji nati kì ngɔbì-é gogi, ɔ kadi dingəm tubə ne-é al tɔ.

¹² ɔ kí sòbì dɔ ndəgi dow-je rəmə, to 'Baɓe al, ngà m̀ b́a m'panè: Kinə ngonkɔ-ji kí njèkadmɛɛ isi kì dené kí

† 7:10 7:10 Mat 5:32; 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18

njèkadmeɛ al, b́a dené-é ndigi kisi siə rəmə, kadi tubə-é al; ¹³ ə dené kí ngɔbi-é to njèkadmeɛ al, b́a kinə ngɔbi-é lé ndigi kadi isi siə rəmə, kadi mbati-é al tɔ. ¹⁴ Kdɔtalə dingəm kí njèkadmeɛ al lé tò tagay k̀ takul ne-é, ə dené kí njèkadmeɛ-é al lé tò tagay k̀ takul ngɔbi-é kí to njèkadmeɛ tɔ, bè al rəmə ngan-si-je d'a kaa njay al, ngà kí tɔgrɔ-ti lé, 'to tagay ya. ¹⁵ Ngà kinə to njèkadmeɛ al b́a ndigi kinə njèkadmeɛ rəmə, kadi inə-é; lo kin-ti lé, ngonkɔ-ji əse kɔnan-ji kí njèkadmeɛ lé, né kí dɔɔ-é nati siə goto. Kdɔtalə Lubə ɖa-ji kadi j'isi k̀ lapiya.* ¹⁶ I kí dené lé, dɔmaji ə i b́a 'a kaji ngɔbi-i ə i 'gə wa? ə i kí dingəm lé, dɔmaji ə i b́a 'a kaji ne-i ə i 'gə wa?

Kadi ná-ná ngəm gangi kisi-é kí isi-né b́a Lubə ɖa-é-né

¹⁷ Tò b́a tò kadi ná-ná ya isi gangi kisi-é-ti kí 'Babe adi-é, kí go ɖa-ti kí Lubə ɖa-é-né. E kin b́a to ndu kí m'un m'adi njékəwnə-je kí gay-gay lay. ¹⁸ Dow kí d'ijə-é ganjangi ngà b́a Lubə ɖa-é rəmə, gangi-é kin ya isi-né; ə dow kí d'ijə-é ganjangi al ɖəy b́a Lubə ɖa-é rəmə, adi d'ijə-é ganjangi al ngá. ¹⁹ Kijə ganjangi to né madi al rəm, b́a kijə ganjangi al kàrè to né madi al rəm, ngà né kí maji lé, to təl rɔ go ndukun-ti lə Lubə. ²⁰ Kadi ná-ná ya isi gangi kisi-é-ti kí e isi-né b́a Lubə ɖa-é-né kin ya. ²¹ Lé 'to ɖə b́a Lubə ɖa-i kàrè 'ndingə rɔ-i al; ngà kinə kəm lo tò kadi 'tɛɛ mɛɛ ɖə-ti rəmə, maji ki maji ɔn é 'tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi. ²² Kdɔtalə ɖə kí 'Babe ɖa-é lé, to dow kí 'Babe taa-é ilə-é taá; bè ya tɔ, dow kí to ɖə al kí 'Babe ɖa-é lé, e to ɖə lə Kristi tɔ. ²³ Lubə gangi dɔ-si k̀

* ^{7:15} ^{7:15} Ta kí 'panè Lubə ɖa-ji kinlé mɛɛ mbete-je-ti kí ná-je kí 'ndàngi k̀ ji-dé k̀ ta grɛki lé to Lubə ɖa-si.

né kí gati-é n̄a ɓi 'təli ɓə lə dow-je gogi al. ²⁴ Ngankɔ-m-je kí njékadm̄e, kadi ná-ná ya isi n̄ɔ Lubə-ti gangi kisi-é-ti kí e isi-né ɓá Lubə ɓa-é-né kin ya.

Ta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'gə dené əse 'gə dingəm al

²⁵ Ta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'gə dené əse 'gə dingəm al lé, 'Baɓe adi-m ndu dɔ-ti al; ngà m'pa kí go koo-é-ti lə-m, m̄a kí 'Baɓe adi-m m'to dow kí njèk̄a dɔ ndi-m-ti k̄i takul koo kəmtondoo liə.

²⁶ Kdɔ ta lə k̄ɔ-je kí m̄e ndɔ-je-ti kí ɓone bè kinlé, né kí m̄a m'oo kí à maji ɓn: Dow kí rá-rá isi gangi-é-ti kí e isi-né kin ya ɓá maji. ²⁷ Kinə i 'taa dené rəmə, 'sangi kadi 'mbati-é al; ə kinə i 'taa dené al ɓəy rəmə, 'sangi taa dené al. ²⁸ Ngà k̄e ɓá kinə i 'ndigi taa dené kàrè, to majal al rəm, ə kinə ngonmandi kí gə dingəm al ɓəy ndigi taa ngɔw kàrè to majal al rəm; ngà njétaa-n̄a-je kinlé kisi-dé k̄i dɔ-dé taá rəmə, d'a kingə k̄ɔ; ə m̄a m'ndigi k̄ɔr-si m̄e-é-ti kogi.

²⁹ Ngankɔ-m-je kí njékadm̄e, ta kí m'ndigi pa ɓn: Ndɔ n̄ay gɔji; k̄i nè kɔw k̄i kete kinlé, d̄e kí d'isi k̄i dené-je kàrè, kadi d'isi toki né kí d'isi k̄i dené-je al bè; ³⁰ d̄e kí d'isi 'nɔ kàrè, kadi 'toki dow-je kí d'isi 'nɔ al bè; d̄e kí d'isi 'ra rɔnəl kàrè, kadi 'toki dow-je kí d'isi 'ra rɔnəl al bè; d̄e kí d'ində néndogi kàrè, kadi 'toki dow-je kí né lə-dé goto bè; ³¹ d̄e kí d'isi d'ubə maji né-je kí dɔnangi-ti né kàrè, kadi d'isi toki dow-je kí d'ubi maji né-je kí dɔnangi-ti nè al bè; kdɔtalə né-je kí dɔnangi-ti nè lé, à dəə kogi. ³² ə m'ndigi kadi m̄e-si a kékéké al. Dow kí taa dené al lé, né-je lə 'Baɓe, k̄i kəm rəbi-je kí à nəl-é-né ɓá m̄e-é tò dɔ-ti górá. ³³ Ngà dow kí taa dené lé, m̄e-é a kékéké kdɔ né-je kí dɔnangi-ti nè rəm, kdɔ kəm rəbi-je kí à nəl-né ne-é rəm, ³⁴ adi m̄e-é ra joo.

Bè ya to é, dené kí taa ngow al əse ngonmandi kí gə dingəm al bəy lé, mɛɛ-é tò gəréré do né-je-ti lə 'Babe, kdo kadi daji rɔ-é kɪ tagir liə aa njay; ə njətaa ngow lé, mɛɛ-é a kəkəkək kdo né-je kí dɔnangi-ti nè rəm, kdo kəm rəbi-je kí à nəl-né ngɔbi-é rəm.

³⁵ M'pa ta kin bè kdo maji lə-si, bi to gum bá m'iyə kdo kuwə-si-né al, ngà kdo kadi 'rai né kí maji rəm, kadi 'nami-né kàdɪ 'Babe-ti kɪ mɛɛ-si kí joo al rəm.

³⁶ Kinə dow madi uwə do ngonmandi bá oo kí bal-é ow kɪ dəə é oo kí né-je à kow go-nɔ-ti maji rəmə, kadi-é ra né kí mɛɛ-é ndigi; kadi 'taa-nɔ; to majal al. ³⁷ Ngà dow kí ɛ ya ɔji mɛɛ-é-ti bá un ndu ə a do-ti njangi kadi n'ow suwə bá asi kore mɛɛ-é, ə kinə to mɛɛ ndigi liə ya bi to mɛɛndigi lə dow kí rangi al rəmə ra-é liə kin maji. ³⁸ Beba dow kí taa dené kí ɛ uwə do-é lé, ra né kí maji, ə dow kí uwə do dené bá taa-é al rəmə, to né kí maji nɔ ya bəy. ³⁹ Dené kí ngɔbi-é isi kɪ do-é taá bəy lé, ɛ à kisi kdo ngɔbi-é ya; ngà kinə ngɔbi-é oy rəmə, ta ɔr do-é-ti, adi kinə ɛ ndigi taa ngow kí rangi rəmə à taa, ngà kɛ bá kadi taa dow kí adi mɛɛ-é 'Babe bane. ⁴⁰ Bè ya kàrè koo-é-ti lə-m lé, kinə dené lé, təl taa ngow al rəmə, à kisi kɪ rɔnəl nɔ. ə mɔ ya kàrè, m'gə kí Ndil Lubə isi mɛɛ-m-ti to.

8

Ta kí sɔbi do da kí 'pole-né magi-je

¹ Ta kí sɔbi do da kí 'pole-né magi-je lé, j'gəi kí jəi lay ya j'toi njégə-é-je. Ngà négə lé, ree kɪ kində kàdɪ, ə ndigi dow-je bá adi dow ow kɪ kete-kete mɛɛ kadmɛɛ-ti.† ² Kinə dow madi gir kí n'gə né madi rəmə, ɛ gə titi

† 8:1 8:1 RŌM 14:13-23

kí lé à gə-né al ya bəy. ³ Ngà kinə dow mađi ndigi Lubə rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é tɔ. ⁴ Ə ta kí sɔbi dɔ kuso dɔ kí 'pole-né magi-je lé, jəi j'gəi kí magi goto dɔnangi-ti nè, Lubə ya kɪ káre-rè. ⁵ Tɔgrɔ-ti ya, né-je kí dɔrɔ-ti əse kí dɔnangi-ti kí dow-je 'bá-dé lubə-je tɔ nɔɔ ya, adi lubə-je 'nɔ rəm, bá 'babe-je 'nɔ rəm. ⁶ Ngà jəi rəmə, Lubə kí Bɔbi ra káre-rè, ɛ bá né-je lay j̄ rɔ-é-ti, ə kɪ takul-é bá jəi j'isi-né; ə 'Babe ra káre-rè, to Jeju Kristi, kí takul-é bá né-je lay tɔ-né rəm, bá jəi j'isi-né rəm tɔ.

⁷ Ngà dow-je lay bá 'gə né kin al. Kdɔ dɛ kí dan-ti-je kí d'inə ta 'pole magi-je ngɔsnè bəy lé, d'isi d'uso dɔ-je kinlé rəmə, 'gír kí to dɔ-je kí j̄ nɔ magi-je-ti ya bəy adi tagir lə-dé kí gɔji kinlé, təl-né né kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti. ⁸ To nékuso bá à kɔw sə-ji ngɔsi rɔ Lubə-ti al; lé j'usoi dɔ-je kinlé al kàrè, j'usi kəm-ti al rəm, bá lé j'usoi kàrè, j'ingəi né kəm-ti al rəm. ⁹ Ngà koo bá ooi maji, nè ra kí kadɪ 'rai né kí mɛɛ-si ndigi kinlé, à kɪ təl to gin kusi lə njəyay-je. ¹⁰ Kdɔtalə kinə, i kí 'to njègə né-je kinlé bá dow mađi oo-i kí isi uso né kəy pole magi-je-ti lé, à ra kadɪ dow kí tagir liə gɔji kinlé j̄ uso-né dɔ kí 'pole-né magi-je al wa? ¹¹ Ə négə lə-i bá isi təl gin koy njəyay kin, kí to ngonkɔ-ji njèkadmɛɛ kí Kristi oy kdɔ ta liə kin ban al wa? ¹² Ra kí 'rai majal kí titi-nɔ bè kin kɪ ngankɔ-si-je kí njèkadmɛɛ adi ɔri-né tɔgi-dé kdɔ tagir lə-dé kí gɔji kinlé, to Kristi ya tɔ bá səi 'rai siə majal. ¹³ Gin-é kin bá, kinə ta lə nékuso bá ngonkɔ-m kí njèkadmɛɛ à kusi-né mɛɛ majal-ti rəmə, m'a kuso dɔ kdɔ kadɪ to gin kusi mɛɛ majal-ti lə ngonkɔ-m kí njèkadmɛɛ kin ndɔ al.

9

Pol inə né-je kí to tó-é kadi ingə

2Kō 11:7-12; 12:13-15

¹ Mə lé m'to ɸə al ya al wa? M'to njəkɔwkulə ya al wa? M'oo 'Babe lə-ji Jeju ya al wa? Səi 'toi kandi kullə lə-m kí m'ra m'adi 'Babe ya al wa? ² Kinə dow-je kí rangi bá d'oo-m kí njəkɔwkulə al kàrè, səi rəmə 'gəi kí m'to njəkɔwkulə ya; kɔ səi ya 'toi ndaji kullə lə njəkɔwkulə kí m'ra m'adi 'Babe. ³ Né kí m'ɔr-né ta dɔ-m-ti nò njékilə ta dɔ-m-ti-je ɔn: ⁴ Jə lé, to tó-é kadi j'uso rəm, j'ay rəm ya al wa? ⁵ To tó-é kadi j'adi kɔnan-ji káre kí njəkadmɛɛ kí to ne-ji ɔw sə-ji titi kí njəkɔwkulə-je kí rangi 'ra-né, əse titi kí ngankɔ 'Babe dɛ kɪ Sepasi 'ra-né kin ya tɔ al wa? ⁶ Ə se jɛ kɪ Barnabasi ya kɪ kár-ji bá tò kadi j'ra kullə ya tá wa? ⁷ Nə ra kullə asgar ɔ un là liə ya bá ugə-né rɔ-é wa? Nə mə nduu ya uso kandi-é al wa? Nə ul də-je ya ay mbà-dé al wa? ⁸ Se ta kinlé m'pa kí dow-ti wa? Ndukun kàrè pa bè ya tɔ al wa? ⁹ †Kɔ 'ndàngi mɛɛ mbete ndukun-ti lə Moiyiji 'panè: *Mangi* kí d'adi-é ɔ njiyə dɔ ko-ti kɔ kadi kaa-é tal lé, 'a dɔ ta-é al. † Lubə pa bè lé, mangi-je bá ta lə-dé to rɔ-é, ¹⁰ əse jɛ ya par bá ɛ pa ta kin sɔbi-né dɔ-ji wa? Oiyə, ta kinlé, 'ndàngi sɔbi dɔ-ji ya; dow kí ɔ ndɔr lé, tò kadi ndɔr ində-né mɛɛ-é dɔ ko-ti, ə dow kí ɔ ində ko kàrè, kadi ində mɛɛ-é dɔ kingə nédɔ-je-ti tɔ. ¹¹ †Né-je kí maji-maji kí to né-je lə Ndil kí aa njay ɸəy ɔ j'dubi mɛɛ-si-ti, ngà nékingə-si-je bá j'ubə maji-é rəmə, to né kí à tò ɸəl nɔ wa? ¹² Dow-je kí rangi ɸəy ɔ d'ubə maji né-je lə-si ɔ to tó-é, ngà jɛ kí ban bá j'a kubə maji né lə-si ɔ à to tó-é al wa? To tó-é kadi j'ubə maji né lə-si ya, ngà kɛ bá jɛ j'dəji né ji-si-ti

† 9:9 9:9 1Ti 5:18

† 9:9 9:9 Det 25:4

† 9:11 9:11 Róm 15:27

al; kore ḃá je j'ore mēē-ji mēē né-je-ti lay, kɔɔ kadi j'ilə kagi Poyta kɪ Maji lə Kristi al.

¹³ Səi 'gəi ya al wa? Dow-je kɪ d'a 'ra kullə mēē kəy-ti lə Lubə lé, né kɪ mēē kəy-ti lə Lubə ya to nékuso-dé; ə dē kɪ d'a 'ra kullə logugi né-ti lə Lubə lé, d'ubə maji né kɪ dow-je d'adi logugi né-ti lé ya tɔ al wa? ¹⁴ †Bè ya tɔ ó 'Babe ində ndu kadi, dow-je kɪ d'isi d'ilə mbə Poyta kɪ Maji lé, d'a kingə nékuso kɪ kəm rəbi Poyta-ti kɪ Maji ya tɔ.

¹⁵ Ngà mə Pol lé, né-je kɪ to tó-é kadi m'ubə maji-é kinlé, né káre ya kàrè m'dəji al, ḃá m'ndangi mbete kin bè kɔɔ kadi dow adi-m-né né al rəm; kɔɔ m'ndigi kadi koy tá m'oy ə tò soti ...! Né kɪ m'ɔsi-né gajɪ rɔ-m kinlé, dow kɪ à kɔr dɔ-m-ti goto. ¹⁶ Kilə mbə Poyta kɪ Maji lé, to né kɔsi gajɪ rɔ lə-m al; kɔɔtalə to kullə kɪ tò dɔ-m-ti kadi m'ra ya tá; kinə m'ilə mbə Poyta kɪ Maji kin al lé, to tuji ḃá usi dɔ-m-ti tin! ¹⁷ Kinə m'ilə mbə-é kɪ mēēndigi lə-m rəmə, m'a kingə nédɔji-m; ngà kinə m'ra kullə-é kɪ nɔɔ bè par rəmə, to né kɪ d'ində kullə-é dɔ-m-ti kɪ kində tɔ. ¹⁸ ə nékugə dɔji-m lé to ri wa? To mbə Poyta kɪ Maji kɪ m'ilə kare, ə né kɪ to tó-é kadi m'ingə kɪ kəm rəbi Poyta kɪ Maji kin kàrè m'dəji al.

¹⁹ Tɔgrɔ-ti, rɔ dow-je-ti lay ə m'to ḃə al ya, ngà m'təl rɔ-m ngonnjəkullə-ti lə dow-je lay, kɔɔ kadi m'ingə-né dow-je kɪ 'nə kɪ 'tò nduy-nduy. ²⁰ Loki m'a rɔ jipi-je-ti, ə m'ra rɔ-m jipi-ti, kɔɔ kadi m'ingə-né jipi-je; loki m'a rɔ njəkisi gin tógi ndukun-ti ə m'ra rɔ-m dow-ti kɪ njəkisi gin tógi ndukun-ti tɔ – mə m'isi gin tógi ndukun-ti al – ya ngà m'ra bè kɔɔ kingə-né dow-je kɪ d'isi gin tógi ndukun-ti; ²¹ loki m'a rɔ dow-je-ti kɪ d'isi gin tógi ndukun-ti al ə m'ra rɔ-m dow-ti kɪ isi gin tógi

† 9:14 9:14 Mat 10:10; Luk 10:7

ndukun-ti al, bè kɔɔ kadi m'ingə-né dow-je kí d'isi gin tógi ndukun-ti al. Ə mə ya bè lé, mə m'ɔr rɔ-m kɔgi mɛɛ ndukun-ti lə Lubə al, ngà kí tɔgrɔ-ti lé, m'isi gin tógi ndukun-ti lə Kristi – ²² Loki mə rɔ dow-je-ti kí 'yay mɛɛ kadmɛɛ-ti ə m'ra rɔ-m dow-ti kí yay, kɔɔ kadi m'ingə-né dow-je kí 'yay mɛɛ kadmɛɛ-ti. M'təl rɔ-m né-je-ti lay kɔɔ kadi lé ri-ri kàrè m'adi dɛ kí nà-je d'aji ya tá. ²³ Né-je lay kinlé, m'ra kɔɔ ta lə Poyta kí Maji, kɔɔ kadi m'ingə-né nédɔji-m mɛɛ-é-ti.

²⁴ Dow-je kí d'ay ngɔdi lo kində dirə-ti lé, d'ay nati lay ya, ngà dow káre-rè b́a ingə nédɔji lé, səi 'gəi ya al wa? Ayi ngɔdi k̀i gangi-é kí a kingəi-né nédɔji b́ane. ²⁵ Dow-je lay kí 'to njékində-nà dirə mulə kí kuwə lé, d'ɔgi rɔ-dé dɔ né-je-ti kí gay-gay lay; dɛ lé, 'ra bè kɔɔ kingə-né jɔgi kí à tuji, ngà jəi rəmə j'rai kɔɔ kingəi-né jɔgi kí à tuji al. ²⁶ Adi mə m'ay ngɔdi m'ilə-né birikɔɔ kare al; m'bir ji-m kɔɔ kɔsi-né né, b́i m'bir ji-m kɔɔ kɔsi-né ndaa lo kare al. ²⁷ Kində b́a m'ində dɔ rɔ-m-ti ngà, ə m'təl rɔ-m gin tógi-m-ti, nè mə kí m'ilə mbɛ Poyta kí Maji m'adi dow-je kí rangi kinlé b́a d'a k̀i kɔr-m mɛɛ kullə-é-ti kɔgi.

10

Kun néndaj̀i dɔ poyta-ti lə Israyel-je

Əbr 3:7-19

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'ndigi kole mɛɛ-si dɔ ka-ji-je-ti kí, loki dɛ lay ya 'nɔiyə gin kilndi-ti* rəm, dɛ lay ya d'ində dan babo 'gangi rəm, ² dɛ lay ya toki ra-dé batɛm dan kilndi-ti rəm, dan babo-ti rəm, k̀i takul nam kí 'nam k̀adi Moiyiji-ti; ³ dɛ lay ya d'uso né kí káre-rè kí

* ^{10:1} ^{10:1} Israyel-je lé, loki 'tɛɛ b́e b́ə-ti Ejipti d'isi d'ow ki Kanà lé, Lubə adi kilndi b́a ɔr nɔ-dé (Tɛt 13:21-22).

to nékuso kí ì rō Ndil-ti kí aa njay rəm, ⁴ b́á dę lay ya d'ay man kí káre-rè kí to man kí ì rō Ndil-ti kí aa njay, kdotalə dę d'ay man kí tęę kàdì mbal-ti kí ì rō Ndil-ti kí aa njay, kí to mbal kí njèdan-dé, ə mbal-é kinlé to Kristi. ⁵ Ngà dow-je n̄a dan-dé-ti ya kullə ra-dé nəl Lubə al, gin-é kin b́á d'oy-né diləlo-ti. ⁶ Ə né-je kinlé ra né bè kdə kadi təl to néndó adi-ji, kdə kadi jəi j'adi ɓo né-je kí maji al ra-ji titi kí ra-dé-né kin al ngá. ⁷ Təli njépole magi-je titi kí ndəki dę kí n̄a-je kí dan-dé-ti 'ra-né b́á 'ndàngi-né ta-é męę mbete-ti kí aa njay kin al ngá; 'ndàngi 'panè: Kosi dow-je d'isi nangi d'uso rəm, d'ay rəm, ə go-ti d'ì 'la-n̄a. ⁸ Adi j'toi njéra kaya-je titi kí ndəki dę kí n̄a-je kí dan-dé-ti 'ra-né, adi dow-je ɓudəgi lo kərjoo gidi-é mutə d'oy-né męę ndə-ti kí káre-rè kin al ngá. ⁹ Adi j'nai 'Baɓe titi kí ndəki dę kí n̄a-je kí dan-dé-ti 'n̄a-é-né adi li-je 'tɔ́-dé-né tɔl-dé kin al ngá. ¹⁰ Adi j'yuni ta titi kí ndəki dę kí n̄a-je kí dan-dé-ti 'yun-né ta adi malayka kè njètɔɔ ko dow-je tɔɔ-né ko-dé kin al ngá. ¹¹ Né-je kinlé tęę dɔ-dé-ti bè kdə kadi təl néndó adi-ji rəm, b́á 'ndàngi kdə ndəji-ji-né jəi kí j'isi dɔbəy ndə-ti kin rəm. ¹² Ən é, dow kí gir kí n'ā taá rəmə, kadi oo maji nè à k̄i kusi! ¹³ Nén̄a kí tęę dɔ-si-ti kí to nén̄a kí asi ta tɔgi dow-ti al ya goto. Lubə to njək̄a dɔ ndi-é-ti, à kinə-si kadi né n̄a-si al dɔ tɔgi-si al; loki nén̄a tęę dɔ-si-ti lé, ę à kilə kəm rəbi kadi 'tęęi-né kəm-ti rəm, à kadi-si tɔgi kadi ori-né męę-si rəm tɔ.

Ndəji kí sɔbi dɔ magi kí pole

2Kɔ 6:14-18; Rɔm 14:13-23

¹⁴ Gin-é kin b́á, səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, ayi magi kí pole. ¹⁵ M'pa sə-si ta kəm dow-je kí njégə né-je;

səi ya 'gɔi ta kin ooi. ¹⁶ †Kobi man nduu kí tōrndi tō dō-ti ə j'isi j'rai oiyo Lubə kɔ kinlé, to kuwə-nə lubi-lubi kà məsi Kristi ya al wa? Mbè kí j'isi j'gàngi-nə kinlé, to kuwə-nə lubi-lubi kà daji rɔ Kristi ya al wa? ¹⁷ Titi kí mbè ra-né káre-rè lé, jəi kí j'ɲai kin ya, j'təli kubru rɔ kí káre-rè tɔ; kɔɔtalə mbè kí káre-rè kin ya j'ori-nə dō-ti lay. ¹⁸ Ooi Israyel-je kí koji kəy kin al wa? Dɛ kí d'uso dɔ-je kí d'ilə məsi-dé nangi logugi né-ti lə Lubə lé, to kuwə b́a d'uwə-nə lubi-lubi kà logugi né ya al wa? ¹⁹ Se m'ndigi panè dɔ kí 'pole-né magi to né kí ngay wa? Əse magi to né kí ngay wa? (Ndɔ bè al). ²⁰ Ngà m'panè: Né kí 'pole-né magi lé, d'adi ndil-je kà majal bi d'adi Lubə al; ə mɔ m'ndigi kadi uwəi-nə lubi-lubi kà ndil-je kí maji al al. ²¹ Səi a kayi né kí mɛɛ kobi-ti lə 'Babe rəm, né kí mɛɛ kobi-ti lə ndil-je kí maji al rəm al; b́a à kisi ta nékuso-ti lə 'Babe rəm, ta nékuso-ti lə ndil-je kí maji al rəm al. ²² Se j'ndigi ndúi jangi lə 'Babe wa? Se tógi-ji nɔ itə-é wa? ²³ †Né-je lay ya to tó-é kadi dow à ra, ngà né-je lay b́a maji dɔrɔ al; né-je lay ya to tó-é kadi dow à ra, ngà né-je lay b́a à kadi dow ɔw kɔ kete-kete al. ²⁴ Kadi dow sangi maji liə kí sobi dō-é ya par al, ngà kadi sangi maji lə dow-je kí rangi tɔ. ²⁵ Né-je lay kí d'ində suki-ti lé, usoi kɔ kuso ya bi 'dəji ta dō-ti al, kɔ kadi mɛɛ-si usi nangi. ²⁶ Kɔɔtalə dɔnangi, kà né-je kí mɛɛ-é-ti lay ya to 'lə 'Babe. ²⁷ Kinə njèkadmɛɛ al b́a-si lo nékuso-ti b́a səi 'ndigi kɔwi lé, né-je lay kí ində nɔ-si-ti ya usoi, bi 'dəji ta dō-ti al nɛ mɛɛ-si à kɔ kusi nangi dō-ti al. ²⁸ Ngà kinə dow idə-si panè: Né kin to né kí 'pole-né magi rəmə, usoi

† 10:16 10:16 Mat 26:26-28; Mar 14:22-24; Luk 22:19,20 † 10:23 10:23 1Kō 6:12

al, kdotalə [dow kí njèkidə-si kete kinlé rəm, kdotalə]†
 mēē kusi nangi al kí à tò rəm. ²⁹ Ta kinlé, m'pa kdo mēē
 kusi nangi al lə-si səi al, ngà kdo mēē kusi nangi al lə
 dowbé kinlé. Kdotalə ri é né kí mə m'ra kè mēē kusi
 nangi lé, mēē kusi nangi al lə dow kí rangi à kow siə
 kadì gangta dō-ti wa? ³⁰ Kinə m'ra oiyo Lubə dō né-ti
 kí m'isi m'uso lé, né kí m'ra oiyo Lubə dō-ti kinlé, dow
 à pa sə-m ta kí maji al dō-ti kdo ri bəy wa? ³¹ Adì lé to
 né b́a usoi, əse to né b́a ayi, əse to ri-ri b́a 'rai kàrè, 'rai
 kdo riba lə Lubə. ³² Adì kullə ra-si təl jigi tugə grēki-je
 al rəm, tugə jipi-je al rəm, b́a tugə njékəwnə-je lə Lubə
 al rəm, ³³ titi kí mə kàrè m'sangi kadì m'nəl-né dow-je
 lay mēē né-je-ti lay kin bè; beba m'sangi né kí kadì maji
 sə-m par al, ngà né kí à maji kè kosi dow-je n̄ kdo kadì
 d'aji-né.

11

¹ †Ndaji kullə ra-m titi kí mə ya kè dō-m m'isi m'ndaji-
 né kullə ra Kristi kin bè to.

Ta kí sɔbi dō nékɔɔ lə dené-je kí 'to njékadmēē-je
Epē 5:22-24; 1Ti 2:8-14

² M'piti-si kdo mēē-si kí ole dō-m-ti mēē né-je-ti lay
 rəm, kdo né-je kí m'ndó-si kí səi uwəi dō-si-ti titi kí
 m'ndó-si-né lé ya bè kin rəm. ³ Ngà né kí m'ndigi kadì
 'gəi ɔn: Dingəm kí rá-rá kàrè, Kristi to kí boy dō-é-ti, ə
 dingəm to kí boy dō dené-ti, ə Lubə to kí boy dō Kristi-
 ti. ⁴ Dingəm kí rá-rá kí dɔɔ dō-é b́a pa-né ta kè Lubə

† 10:28 10:28 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mēē
 mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kè ji-dé kè ta
 grēki † 11:1 11:1 1Kɔ 4:16; Plp 3:17

əse pa-né ta kí ta Lubə-ti lé, ulə rɔsɔl dɔ 'boy-ti liə*. ⁵ Ə dené kí rá-rá kí dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɪ Lubə əse pa-né ta kí ta Lubə-ti lé, ulə rɔsɔl dɔ 'boy-ti liə†; tokɪ kɪ né kí ɛ ndisə dɔ-é bè. ⁶ Kdɔtalə kinə dené dɔɔ dɔ-é al rəmə, kadi ijə dɔ-é tɔ ɓane. ə kinə dené ijə dɔ-é əse ndisə dɔ-é ə tò rɔsɔl rəmə, kadi dɔɔ dɔ-é tɔ ɓane. ⁷ Dingəm à dɔɔ dɔ-é al, kdɔtalə ɛ to takəm Lubə rəm, to riɓa lə Lubə rəm, ə dené to riɓa lə dingəm. ⁸ Kdɔtalə Lubə ɔr dingəm rɔ dené-ti al, ngà dené ɓá Lubə ɔr-é rɔ dingəm-ti; ⁹ ə Lubə ra dingəm kdɔ ta lə dené al, ngà dené ɓá Lubə ra-é kdɔ ta lə dingəm. ¹⁰ Gin-é kin ɓá, kdɔtalə malayka-je lé, dené à kɔw kɪ né dɔ-é-ti kadi tɔji kisi kí ɛ isi gin tɔgi-ti lə 'boy liə. ¹¹ Bè ya kàrè, kɪ takul nam kadi 'Babe-ti lé, dingəm ɔw ndoo dené rəm, ɓá dené kàrè ɔw ndoo dingəm rəm tɔ. ¹² Kdɔtalə titi kí Lubə ɔr-né dené rɔ dingəm-ti lé, bè ya tɔ ə dené oji-né dingəm tɔ; ə né-je lay ɿ rɔ Lubə-ti. ¹³ Səji ya 'gɔji né kin ooi: Kadi dené dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɪ Lubə lé, to né kí tuwə ra ɓan wa? ¹⁴ Kadi dingəm inə dɔ-é adi ngal puu-puu lé tò rɔsɔl, kí kɔɓe-ti ya kàrè 'gəi kí tò bè ya al wa? ¹⁵ Ngà dené ɓá dɔ kí ngal puu-puu to riɓa liə. Kdɔtalə dené lé, d'adi-é bəl dɔ kadi to né kɔn dɔ-é. ¹⁶ Kinə dow madi ndigi naji ta kin rəmə, kadi dowbé gə kí to kullə ra-ji al rəm, ɓá to kullə ra njékəwnə-je kí gay-gay lə Lubə al rəm.

*Ta kí sɔbi dɔ nékuso nam lə 'Babe
Mat 26:26-28; Mar 14:22-25; Luk 22:14-20*

* ^{11:4} ^{11:4} Ta kí 'panè: Ulə rɔsɔl dɔ 'boy-ti liə kinlé, ɛ kí tò kɪ ta grekɪ lé 'ndàngi ulə rɔsɔl dɔ «dɔ-ti» ya par. Gin-é kin ɓá dow-je kí ná-je 'panè «dowbé ulə rɔsɔl “dɔ” 'boy-ti liə» ə dɛ dan-ti-je 'panè «dowbé ulə rɔsɔl dɔ rɔ-é ɛ-ti ya.» † ^{11:5} ^{11:5} Ta kí 'panè: Ulə rɔsɔl dɔ 'boy-ti liəkinlé, tokɪ pa ta dɔ-ti lo ndó-é-ti kí sɔ nɔɔ.

¹⁷ Ta-je kí m'ow k̀ì pa kinlé, m'ow k̀ì ndor-né mbi-si k̀ì ndor b̀ì m'a piti-si al; kdotalə loki 'kəwi-nə rəmə, 'kəwi-nə kdo ra né kí tò soti al, ngà kdo ra né kí maji al itə kí kete b̄əy. ¹⁸ Kí dɔsəy ya lé, m'oo kí loki s̄əi kí 'toi njékəwnə-je ingəi-nə rəmə, gángi-nə tò dan-si-ti, ə ta-je kí m'oo lé, m'gə kí dan-ti-je to ta kí tɔgrɔ-ti. ¹⁹ Ə gángi-nə lé, kadi tò dan-si-ti bè ya tɔ bane, kdo kadi d̄ə kí dan-si-ti kí dow-je d'oo-dé kí d'asi gaki lé, 'tɔji-né rɔ-dé ndaa-ti rəsi. ²⁰ Adì loki s̄əi 'kəwi-nə rəmə, 'kəwi-nə kdo nékuso lə 'Baɓe al; ²¹ kdo loki isi usoi né rəmə, n̄-n̄ ya ində kungəsa uso né liə, adi d̄ə kí n̄-je ɓo ra-dé, ə d̄ə kí dan-ti-je yibi ra-dé tɔ. ²² Kəy-je lə-si goto bá usoi né-ti əse əyi né-ti al wa? Se 'nədi njékəwnə-je lə Lubə rəm, uləi rɔsɔl dɔ d̄ə-ti kí né lə-dé goto rəm ɓan al wa? Əjè m'idə-si m'panè ri wa? Se m'a piti-si wa? Ra-é kí bè kinlé, m'a piti-si-né nda bè al. ²³ Kdotalə mə lé, né kí m'ingə rɔ 'Baɓe-ti bá m'ndó-si tin. 'Baɓe Jeju lé, ndɔɔ, ndɔ-é-ti kí d'a kilə-é-né ji dow-je-ti lé, un mbə ²⁴ ə loki ra oiyo Lubə lé, uwə gangi danə ə panè: Kin to daji rɔ-m, kí tò kdo ta lə-si; 'rai né kin bè kdo kadi m̄ɛɛ-si ole-né dɔ-m-ti. ²⁵ Bè ya tɔ, go nékuso-ti, (un) kobi kí man nduu tɔ-ti ə panè: Man nduu kinlé to kulənoji kí sigi kí tò k̀ì takul məsi-m; 'rai né kin bè kdo kadi m̄ɛɛ-si ole-né dɔ-m-ti kaglo-je lay kí a k̄ayi-né. ²⁶ Kdotalə kaglo-je lay kí isi usoi mbə kin rəm, isi əyi man nduu kin rəm lé, to mb̄ə koy lə 'Baɓe bá isi iləi sar kadi-é ree-né. ²⁷ Gin-é kin bá dow kí uso mbə, əse əy man nduu lə 'Baɓe ki n̄ɔɔ bè par lé, ta kí gangi kí sɔbi dɔ daji rɔ 'Baɓe k̀ì məsi-é à kusi dɔ-é-ti. ²⁸ Ən ə kadi n̄-n̄ ya tən m̄ɛɛ-é maji oo, b̄əy tá kadi uso mbə rəm, əy man nduu rəm; ²⁹ kdo dow kí uso ə əy bè ya par b̀ì oo adi to daji rɔ 'Baɓe al lé, dowbé uso rəm, əy rəm ilə-né ta dɔ rɔ-é-ti ya. ³⁰ Gin-é

kin b́a njémɔy-je, k̀i njétógi goto-je 'n̄a-né dan-si-ti rəm, b́a dow-je n̄a dan-si-ti d'oy-né rəm. ³¹ Kinə j̄əi ya j'təni m̄ēe-ji maji lé, ta kí gangi à kusi dɔ-ji-ti al. ³² Ngà 'Babe gangi ta dɔ-ji-ti, ində-ji ɔji-ji kɔo kadi ta kí gangi usi dɔ-ji-ti nati k̀i njékadm̄ēe al-je al. ³³ Beba ngankɔ-m-je kí njékadm̄ēe, loki 'kəwi-n̄a ta nékuso-ti lə 'Babe rəmə, 'ngəbi-n̄a. ³⁴ Dow kí bo ra-é rəmə, kadi uso né bee, bi kadi kəw-n̄a lə-si ree k̀i ta kí gangi dɔ-si-ti al. Ndo kí m'a t̄ēe rɔ-si-ti b́a m'a gɔl ndəgi ta-je kí rangi b̄əy.

12

Kadkare-je lə Ndil kí aa njay

Ep̄e 4:4-16; *Róm* 12:3-8

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadm̄ēe, ta kí sobi dɔ kadkare-je lə Ndil kí aa njay lé, m'ndigi kadi 'gəi gin-é maji. ² Səi 'gəi kí loki ndɔki 'toi-né njékadm̄ēe-je al b̄əy lé, dow-je d'or-si go-dé-ti titi njékəmtɔ-je bè d'ow sə-si n̄ɔ magi-je-ti kí 'pa ta al. ³ Gin-é kin b́a m'a kidə-si rəsi kí dow kí pa ta k̀i takul Ndil Lubə kí à panè: «Kadi ndɔl tò dɔ Jeju-ti» ya goto! Rəm b́a dow kí Ndil kí aa njay isi m̄ēe-é-ti al lé, à panè: «Jeju to 'Babe» al rəm tɔ.

⁴ †Kadkare-je tò gay-gay, ngà to Ndil kí aa njay kí káre-rè b́a adi; ⁵ kullə-je tò gay-gay, ngà to 'Babe kí káre-rè; ⁶ kullə ra dow-je tò gay-gay, ngà to Lubə kí káre-rè ya isi ra né-je lay m̄ēe dow-je-ti lay. ⁷ Ə n̄a-n̄a ya Ndil kí aa njay tɔji rɔ-é m̄ēe kullə ra-é-ti kɔo maji lə dow-je lay. ⁸ Kɔɔtalə, dow káre Ndil kí aa njay adi-é to njèpata k̀i gosi Ə Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow kí rangi to njèpata k̀i négə; ⁹ Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow káre kadm̄ēe, Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow kí rangi kadkare-je kɔo kadi-né lapiya njémɔy-je; ¹⁰ adi dow

† 12:4 12:4 Róm 12:6-8

káre kadkare ra nékōji-je; adi dow kí rangi kadkare pa ta kí ta Lubə-ti; adi dow káre kadkare kōr gangi né-je lə Ndil kí aa njay k̄i né-je lə ndil-je kí maji al; adi dow káre kadkare pa ndōta-je kí gay-gay; adi dow kí rangi kadkare kōr mēē ndōta-je kí rangi. ¹¹ Ndil kí aa njay ra káre-rè, ə ɛ ya k̄i kár-é é ra né-je kin lay ə adi n̄á-n̄á ya k̄i gangi-é kí ɛ ndigi kadi-é.

¹² †Kdo, titi kí kubru rō dow ra káre-rè ya ngan rō-é n̄á-né kin rəm, titi kí ngan rō-je lay kí kubru rō dow-ti 'n̄á ya kàrè 'to kubru rō dow kí káre-rè kinlé, kí sōbi dō nam kàd̄i Kristi-ti kàrè tō bè ya tō. ¹³ Kdotalə j̄əi lay ya 'ra-ji batēm lə Ndil kí káre-rè b̄á j'təli-né kubru rō dow kí káre-rè adi jipi-je, k̄i grēki-je, k̄i b̄ə-je, k̄i dow-je kí 'to b̄ə-je al rəm, j̄əi lay ya j'ayi man kí j̄ rō Ndil kí aa njay-ti kí káre-rè kin ya; ¹⁴ beba kubru rō dow lé, ngon rō-é ra káre-rè al, ngà ngan rō-é-je 'n̄á. ¹⁵ Kinə nja panè: M̄a m'to ji al, adi m'to 'lə kubru rō al lé, se pa-é kin ya ɛ à to-né 'lə kubru rō al tō wa? ¹⁶ ə kinə mbi panè: M̄a m'to kəm al, adi m'to 'lə kubru rō al lé, se pa-é kin ya ɛ à to-né 'lə kubru rō al tō wa? ¹⁷ Kinə kubru rō dow lay ya to kəm lé, lo koo ta à tō rá wa? ə kinə to lo koo ta ya lay, ə lo taa bay né à tō rá wa? ¹⁸ Ngà ngan rō-je lé, ɛ kí rá-rá ya Lubə adi-é tō kubru rō-ti, lo-ti kí mēē-é ndigi. ¹⁹ Kinə d̄ə lay ya 'to ngon rō kí káre-rè lé, kubru rō à tō rá wa? ²⁰ Yən, ngan rō-je 'n̄á, ngà kubru rō ra káre-rè. ²¹ Kəm à kidə ji panè: «Usi-m ri dō-i-ti» wa al, b̄á dō à kidə nja panè: «Usi-m ri dō-i-ti» wa al rəm. ²² Ngà kí tōgrō-ti bè lé, ngan rō-je kí kubru rō dow-ti kí 'toki né kí tōgi-dé goto n̄á bè kinlé, d̄ə b̄á 'to ngan rō-je kí d'a tō ya tá. ²³ ə ngan rō-je kí kubru rō dow-ti kí j̄əi ya j'ooi-dé k̄i né kí riba-é n̄á al kinlé b̄á j'təli j'uləi riba dō-dé-ti n̄á. Ngan rō-ji-je kí tuwə kinə ndaa-

† 12:12 12:12 Rōm 12:4,5

ti al kinlé, dɛ b́á j'tosi kəm-ji go-dé-ti n̄a, ²⁴ rəmə dɛ ḱí 'tuwə kinə ndaa-ti lé b́á d'ɔw ndoo tɔsi kəm go-ti ḱí bè kin al. Lubə tulə ngan rɔ-je kubru rɔ dow-ti, ḱí gangi-é ḱí à kulə-né riɓa ḱí n̄a dɔ dɛ-ti ḱí riɓa nal-dé. ²⁵ Bè kdɔ kadi gángi-n̄a goto-né kubru rɔ-ti, ngà kadi ngan rɔ-je 'tosi-né kəm-dé go-n̄a-ti. ²⁶ Ə kinə ngon rɔ káre ingə k̀ɔ rəmə, ngan rɔ-je lay d'ingə k̀ɔ siə nati; kinə ngon rɔ káre ingə riɓa rəmə, ngan rɔ-je lay 'ra rɔnəl siə nati. ²⁷ Səi 'toi kubru rɔ Kristi, ə 'toi ngan rɔ-é-je; ná-ná ya to ngon rɔ-é káre-káre. ²⁸ †Dan njékəwn̄a-je-ti lé, dɔsɔy Lubə ində njékɔwkulə-je, njékungɪ-ti joo ində njépata-je ḱí ta-é-ti, njékungɪ-ti mutə ində njéndó dow-je né; go-ti, kadkare ra nékɔji-je tò n̄ɔɔ, b́á kadkare kadi lapiya njémɔy-je rəm, kadkare ra ḱí dow-je rəm, kadkare kɔr n̄ɔ njékəwn̄a-je rəm, b́á kadkare pa ndɔta-je ḱí gay-gay rəm. ²⁹ Dow-je lay ya 'to njékɔwkulə-je wa? Dow-je lay ya 'to njépata-je ḱí ta Lubə-ti wa? Dow-je lay ya 'to njéndó dow-je né wa? Dow-je lay ya 'to njéra nékɔji-je wa? ³⁰ Dow-je lay ya d'ɔw ḱí kadkare kadi lapiya njémɔy-je wa? Dow-je lay ya 'pa ndɔta-je ḱí gay-gay wa? Dow-je lay ya 'to njékɔr m̄ɛɛ ndɔta-je ḱí gay-gay wa? ³¹ Adi kadkare-je ḱí maji itə ndəgi-é-je b́á ɓo-é ra-si.

Ə m'a kɔji-si rəbi ḱí maji rəti-rəti ya ɓəy.

13

Ta ḱí sɔbi dɔ ndigi dow-je

Mat 22:36-40; Rɔm 13:8-10; J̄a 3:16-19; 1J̄a 4:7-21

¹ Lé m'pa ndɔta-je lə dow-je ḱí gay-gay, ḱí 'lə malayka-je ya kàrè b́á, kinə ndigi dow-je goto m̄ɛɛ-m-ti rəmə, m'toki ngowla ḱí ɓa k̄ɛng-k̄ɛng əse m'toki mbare ḱí ɓa

† 12:28 12:28 EpE 4:11

səki-səki kare kin bè. ² †ə lé m'ow kà kadkare pa ta kí ta Lubə-ti, kà kadkare gə gin né-je lay kí tò lo bəyɔ-ti rəm, m'gə né-je lay rəm, b́á lé m'ow kà kadməɛ kí asi gaki sar adi m'adi mbal-je d'otí-né lo kə-dé-ti kà rangi ya kàrè b́á kinə ndigi dow-je goto məɛ-m-ti rəmə, m'to né kí kare. ³ Lé m'labi nékingə-m lay njéndoo-je, b́á lé m'un rɔ-m ya m'adi 'ró pər kɔɔ ta lə dow-je ya kàrè b́á kinə ndigi dow-je goto məɛ-m-ti rəmə, né kí m'ingə-ti goto. ⁴ Njəndigi dow-je lé, to njèkilə məɛ-é dɔ madi-é-ti rəm, to njèra kà dow-je rəm, to njèra kəmnɔda al rəm; njəndigi dow-je lé, ɔji rɔ-é al rəm, ində kàdɪ-é al rəm, ⁵ njəndigi dow-je lé, ra né kí tò rɔsɔl al rəm, sangi né kɔɔ rɔ-é ya par al rəm, ra wɔngi al rəm, uwə ta məɛ-é-ti al rəm, ⁶ né kí njururu al lé, ɛ ra rɔnəl dɔ-ti al, ngà ta kí tɔgrɔ-ti b́á ɛ ra rɔnəl dɔ-ti; ⁷ njəndigi dow-je lé, to njèkinə go majal-je lay kɔgi rəm, adi məɛ-é né-je lay rəm, ində məɛ-é dɔ né-je-ti lay rəm, ore məɛ-é dɔ né-je-ti lay rəm. ⁸ Ndigí dow-je à goto ndə al. Pa ta-je kí ta Lubə-ti à goto; ndɔta-je kí gay-gay à goto; négə à goto. ⁹ Kɔɔtalə né kí j'gəi lé, to man dɔ-é kare b́əy, b́á ta kí ta Lubə-ti kí j'isi j'pai kàrè j'isi j'pai man dɔ-é b́əy rəm tɔ; ¹⁰ ngà lokí né kí ɔr njuti à ree lé, man dɔ né à goto. ¹¹ Ndɔki m'nəy-né ngon b́əy lé, tapa-m to tapa ngon rəm, tagir lə-m to tagir lə ngon rəm, b́á takɔr lə-m to takɔr lə ngon rəm; lokí m'tɔgi ngá rəmə, m'ra néra ngon al ngá. ¹² Bone bè lé, j'isi j'ooi ndil né titi kí dow oo-né rɔ-é sɔɔbɔ-ti bè, adi j'ooi piti-piti, ngà ndɔ-é b́á j'a kooi kà kəm-ji ndə-ndə b́əy; né kí b́one bè m'gə lé to man dɔ-é kare b́əy, ngà ndɔ-é b́á m'a gə titi kí Lubə gə-m-né kin bè. ¹³ Bone bè né-je kí mutə kin tò lo tò-é-ti adi to: Kadməɛ rəm, kində məɛ dɔ-ti rəm, b́á ndigi dow-je rəm; ngà ɛ kí boy itə-dé lay lé, to

† 13:2 13:2 Mat 17:20; 21:21; Mar 11:23

ndigi dow-je.

14

Ta kí sobi do pata kí ta Lubə-ti kì pa ndɔta-je kí dow gə al

¹ 'Sangi kadi 'ndigi dow-je. Adi bo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si, ngà kí boy n̄a lé, kadkare pa ta kí ta Lubə-ti b́a kadi bo-é ra-si. ² Kdɔtalə dow kí njèpa ta kì ndɔta kí dow gə al lé, pa ta kì dow-je al, ngà ɛ pa ta kì Lubə; kɔ dow gə m̄ɛɛ ta liə al; kì takul Ndil kí aa njay b́a ɛ pa-né ta do né-je-ti kí tò lo bɔyɔ-ti. ³ Ngà dow kí njèpata kí ta Lubə-ti lé, ɛ pa ta kì dow-je ra-né sə-dé adi d'ow kì kete-kete rəm, ulə-né dingəm m̄ɛɛ-dé-ti rəm, b́a sol-né m̄ɛɛ-dé rəm to. ⁴ Dow kí njèpata kì ndɔta kí dow gə al lé, ɛ ya par é ta lé ra siə adi ɔw kì kete-kete; ngà dow kí njèpata kí ta Lubə-ti lé, ra kì njékəwn̄a-je adi d'ow kì kete-kete. ⁵ M'ge kadi s̄əi lay ya 'pai ta kì ndɔta-je kí dow gə al ya, ngà m'ge n̄a ya b̄əy kadi 'pai ta kí ta Lubə-ti. Dow kí pa ta kí ta Lubə-ti lé, itə njèpata kì ndɔta kí dow gə al nja n̄a; b̄ə al rəmə, kadi njèpata kì ndɔta-je kí dow gə al kinlé, ɔr m̄ɛɛ-é adi njékəwn̄a-je adi d'ow-né kì kete-kete b̄ane.

⁶ Ngankɔ-m-je kí njékadm̄ɛɛ, kí ngosnè-ti kinlé, kinə m'ree rɔ-si-ti, ə m'pa ta kì ndɔta-je kí dow gə al, b̄i m't̄ɛɛ kì do né kí tò lo bɔyɔ-ti m'adi-si ooi al rəm, m'adi-si négə al rəm, m'pa ta kí ta Lubə-ti m'adi-si al rəm, b́a m'ndó-si né al rəm lé, ri b́a to maji kí m'ra sə-si wa? ⁷ B̄ə ya to é né-je kí 'taa koo al kí 'to né-je kí ká-dé b̄a kí toki n̄al-je, kì kunduməngrə-je b̄ə kinlé, kinə 'ra d'adi b̄a kì gangi-é gangi-é al lé, dow à gə mindi pa n̄al ban, əse à gə mindi pa kunduməngrə ban wa? ⁸ ə kinə ká

təbi mbanga ɓa aa yéréré al lé, ná à ra rɔ-é kɔɔ kow rɔ-ti wa? ⁹ Səi kàrè, bè ya tɔ, kinə 'pai ta kì ndɔta kí rangi ɓá tókì kɔr mɛɛ-é al lé, dow à gə mɛɛ ta lə-si lé ban wa? Səi 'pai ta dan yól-ti kɔgi kare. ¹⁰ Ndɔta-je kí gay-gay kí 'nā dɔnangi-ti nè kinlé, kí káre kí mɛɛ-é tò al ya goto. ¹¹ Adì kinə dow pa ta kì ndɔta kí m'gə al lé, mā m'to mba rɔ dowbé-ti rəm, ɓá dowbé kàrè to mba rɔ-m-ti rəm tɔ. ¹² Səi kàrè bè ya tɔ, titi kí ɓo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si-né lé, kadkare ra kì njékəwnā-je kadì d'ow kì kete-kete kinlé ɓá 'sangi kadì ingəi mburuki-mburuki.

¹³ Gin-é kin ɓá, dow kí njèpata kì ndɔta-je kí dow gə al lé, kadì pa ta kì Lubə kadì adi-é ɔr mɛɛ-é adi dow-je. ¹⁴ Kɔɔtalə kinə m'pa ta kì Lubə kì ndɔta-je kí dow gə al lé, m'isi m'pa ta kì Lubə tagir-ti lə-m, ngà négə lə-m rəmə tò kɔgi kare. ¹⁵ Bè ngà se ri ɓá m'a ra wa? M'a pa ta kì Lubə tagir-ti lə-m ya, ngà m'a pa ta kì Lubə kì négə lə-m tɔ; m'a kusi pa tagir-ti lə-m ya, ngà m'a kusi pa kì négə lə-m tɔ. ¹⁶ Ə kinə i 'ra oiyo Lubə tagir-ti lə-i lé, dow kí isi dan dow-je-ti kì kisi bè ya par kí gə mɛɛ ta kí i 'pa lé al lé, à ra Amən dɔ oiyo-ti lə-i ban wa? ¹⁷ Tɔgrɔ-ti, oiyo lə-i kí i 'ra Lubə lé, maji nā ya, ngà ra ɓá ra kì dowbé kinlé adi ɔw kì kete-kete al. ¹⁸ M'ra oiyo Lubə kɔɔ kadì kí adi-m m'pa ta kì ndɔta-je kí dow-je 'gə al m'itə-si lay; ¹⁹ ngà dan njékəwnā-je-ti lé, mā m'ndigi nā kadì m'pa ta mǐ kì négə lə-m kɔɔ ndó-né né dow-je itə kadì m'pa ta ɓudɔgi lo dɔgi kì ndɔta-je kí dow gə al.

²⁰ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kí sobi dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadì 'toi ngan-je mɛɛ-é-ti al, ngà kí sobi dɔ néra kí maji al ɓá, kadì 'toi ngan-je kí ndɛ bè mɛɛ-é-ti, ə kí sobi dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadì 'toi dow-je kí tɔgi gangi mɛɛ-é-ti. ²¹ 'Ndàngi mɛɛ mbete ndukun-ti 'panè: M'a kadì dow-je kí ndɔta lə-dé tò gay 'pa ta kì gin dow-je

kan, m'a ndumə ta mba-je kɔ pa-né sə-dé ta, ə bè ya kàrè, d'a koo ta lə-m al, 'Babe b́a pa bè.

²² Bè rəmə, ndɔta-je kí dow gə al lé, to nékɔji kɔ njékadmɛɛ-je al, ngà to nékɔji kɔ njékadmɛɛ al-je; ə ta kí ta Lubə-ti rəmə, to nékɔji kɔ njékadmɛɛ al-je al, ngà to nékɔji kɔ njékadmɛɛ-je. ²³ Kinə səi njékəwnə-je bikti lay 'kəwi-nə, b́a səi lay ya isi 'pai ta k̀ ndɔta-je kí dow gə al lé, loki dow-je kí 'ree rɔ-si-ti ki ree bè ya par əse njékadmɛɛ al-je 'ree dan-si-ti lé, d'a panè 'toi mbə-je al ya wa? ²⁴ Ngà kinə səi lay ya isi 'pai ta kí ta Lubə-ti, b́a njékadmɛɛ al káre əse dow kí ree rɔ-si-ti ki ree bè ya par isi dan-si-ti lé, ta-je lə-si lay ya à kuwə-é k̀ ta rəm, à gangta dɔ-é-ti rəm ²⁵ ə né-je kí ɛ bɔyɔ mɛɛ-é-ti lay ya gin-é à tɛɛ ndaa-ti rəsi ə ɛ à tɔɔ burmba nangi ə à kɔsi dɔ-é nangi nɔ Lubə-ti b́a à pa ta-é k̀ lo-lo panè: Lubə isi dan-si-ti ya tɔgrɔ-ti.

²⁶ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, bè ngà se ri b́a j'a rai wa? Loki 'kəwi-nə lé, dow káre à kusi pa, dow káre à ndó né dow-je, dow káre à tɛɛ k̀ dɔ né kí tò lo bɔyɔ-é-ti, dow káre à pa ta k̀ ndɔta-je kí dow gə al, dow káre à kɔr mɛɛ-é; kadi né-je lay ya toki ra kɔ kadi njékəwnə-je d'ɔw-né ki kete-kete. ²⁷ Kinə kadi toki pa ndɔta-je kí dow gə al rəmə, kadi to dow-je joo, al ə mutə b́i kadi dəə dɔ lo kin al, ə kadi 'pa ta lé d'osi go-nə go-nə ə kadi njékɔr mɛɛ-é isi tɔ bane. ²⁸ Kinə dow kí njékɔr mɛɛ-é goto rəmə, kadi d'isi dan njékəwnə-je-ti ta-dé mbə, ə kadi ńa-ńa ya pa ta k̀ rɔ-é rəm, pa ta k̀ Lubə rəm. ²⁹ Kí sobi dɔ njépata-je kí ta Lubə-ti rəmə, kadi dow-je joo əse mutə 'pa ta ə kadi dɛ kí rangi 'ndər gin-é d'oo. ³⁰ Kinə Lubə tɛɛ k̀ dɔ né adi dow káre kí rangi kí isi nɔɔ rəmə, kadi njékisi pa ta dɔsɔy lé uti ta-é. ³¹ Kdɔtalə səi lay ya a 'pai ta kí ta Lubə-ti kɔsi go-nə go-nə, kɔ kadi

səi lay ya 'ndoi-né-na né rəm, uləi-né dingəm mɛɛ-na-ti rəm. ³² Njé-pata-je kí ta Lubə-ti lé, de ya d'ow kɪ tɔgi do kadkare-ti lə-dé; ³³ kɔ Lubə lé to Lubə kí njèree kɪ néra kí jugi-jugi al, ngà ɛ to njèree kɪ lapiya.

Tití kí 'ra-né dan njékəwna-je-ti kí gay-gay lay kí d'aa njay lé, ³⁴ kadi dené-je d'isi ta-dé mbə dan njékəwna-je-ti kí gay-gay, kɔ tarəbi tɔ kadi 'pa ta dan njékəwna-je-ti al; ngà kadi d'ulə do-dé gin tɔgi dingəm-je-ti titi kí ndukun pa-né tɔ*. ³⁵ Kinə 'ndigi 'gə gin né madi rəmə, kadi 'dəji ngəbi-dé-je mɛɛ kəy-ti; kɔ tuwə kadi dené pa ta dan njékəwna-je-ti al. ³⁶ Səi bə ta lə Lubə i rɔ-si-ti wa? əse səi kɪ kár-si bə ta lə Lubə ow dan-si-ti wa? ³⁷ Kinə dow madi oo rɔ-é kɪ njé-pata kí ta Lubə-ti, əse oo rɔ-é kɪ dow kí Ndil kí aa njay bə ɔsi-é kadi ra né madi rəmə, kadi dowbé gə kí ta kí m'ndangi m'adi-si kinlé to ndukun lə 'Babe. ³⁸ ə kinə dow madi gə kí ta kin to ndukun lə 'Babe al rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é al tɔ.†

³⁹ Bəba, ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, adi bo pa ta kí ta Lubə-ti ra-si, ə ɔgi dow lo pa ta kɪ ndɔta-je kí dow gə al al. ⁴⁰ Ngà ra bə kadi 'rai né-je lay kɪ gangi-é kí tuwə ra-né rəm, kadi ow go-na-ti mbɛlɛngi-mbɛlɛngi rəm.

Ta kí sobi do tosi ndəl kində lo tɛɛ

15

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'ole mɛɛ-si do Poyta kí Maji-ti kí m'ilə mbɛ-é m'adi-si ə 'ndigi do-ti rəm, ɔi

* 14:34 14:34 Kgn 3:16; 1Kɔ 11:3; Epɛ 5:22; 1Ti 2:12; Tit 2:5

† 14:38 14:38 Ta kí 'panə: [Lubə] gə-é al kinlé, ɛ kí tɔ kɪ ta grɛki lé 'ndangi 'panə ['gə-é al] ya par. Bəba dow-je kí ná-je 'panə to Lubə bə gə-é al ə de kí dan-ti-je 'panə to dow-je bə 'gə-é al.

dō-ti njángi rəm kinlé,² kinə oyi rigi-rigi dō gangi-é-ti kí m'ilə-né mbe-é m'adi-si kinlé rəmə, e bá səi aji-né; ə kinə bè al tō rəmə, səi adi mēe-si kī ndangi kare.³ Néndó kí m'ingə lé ya tō bá m'ndó-si kete n̄ né-je-ti lay. Adi to ta kí sobi dō Kristi kí oy kđo majal-je lə-ji, titi kí ta-é tō-né mēe mbete-ti kí aa njay;⁴ †dubi-é ə tōsi ndəl ində lo tēe ndo-ti kí njəkungi-ti mutə titi kí ta-é tō-né mēe mbete-ti kí aa njay.⁵ †Sepasi* oo-é rəm, bá dē kí dōgi gidi-é joo d'oo-é rəm.⁶ Go-ti, njəkadmēe-je kí kōr-dé tōy b̄um̄i ya d'oo-é nati; ə dan-dé-ti lé, dē kí d'isi kī dō-dé taá nè b̄əy bá 'n̄a, ngà dē kí madi-je bá d'oy ngá.⁷ Go-ti, Jaki oo-é rəm, bá njəkōwkulə-je lay ya d'oo-é rəm tō.⁸ †Go dē-je-ti kin lay lé, Jeju tōji rō-é adi mā kí m'toki ngon kí d'or-é kī kōr bè kin kàrè m'oo-é tō.⁹ †Kđo mā m'to kí ndē bè dan njəkōwkulə-je-ti, bá m'tuwə kadī dow ba-m njəkōwkulə al rəm, kđotalə ndokī m'ulə kəm njəkəwn̄a-je lə Lubə ndoo.¹⁰ Takul ramaji lə Lubə bá m'to-né né kí m'to kin, ə maji liə kí e ra sə-m kinlé tō kōgi kare al; tōgrō-ti, tō kōgi kare al ya, kđo m'ra kullə m'itə-dé lay. To mā ya kī dō-m al, ngà to ramaji lə Lubə bá n̄ay sə-m.¹¹ ə lé to mā əse to dē kàrè, né kí j'ilə mbe-é lé, e ya səi adi-é mēe-si tin.

Tōsi ndəl tēe lə dow-je kí d'oy

¹² Kinə j'ilə mbe tōsi kí Kristi tōsi ndəl tēe dan dow-je-ti kí d'oy lé, ban b̄əy bá dow-je madi dan-si-ti 'panə dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tēe al wa? ¹³ Kinə dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tēe al rəmə, Kristi

† 15:4 15:4 Mat 12:40; Knj 2:24-32 † 15:5 15:5 a Luk 24:34; b Mat 28:16,17; Mar 16:14; Luk 24:36; J̄a 20:19 * 15:5 15:5 Sepasi lé to Piyər ə dē kí dōgi gidi-é joo lé to njéndó né-je lə Jeju. † 15:8 15:8 Knj 9:3-6 † 15:9 15:9 Knj 8:3

ya kàrè tōsi ndəl ində lo tɛɛ al tɔ. ¹⁴ Ə kinə Kristi tōsi ndəl ində lo tɛɛ al rəmə, mbɛ kilə lə-ji to né kí kɔgi kare rəm, b́á kadmɛɛ lə-si kàrè to né kí kɔgi kare rəm tɔ. ¹⁵ Kinə tɔgrɔ-ti ya dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tɛɛ al rəmə, jɔi j'tóti ta kí ndangi kare ta Lubə-ti. Kdɔtalə Lubə adi Kristi tōsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy al ya, jɔi j'painè Lubə adi-é tōsi ndəl ində lo tɛɛ. ¹⁶ Kdɔ kinə dow-je kí d'oy 'tōsi ndəl 'tɛɛ al rəmə, Kristi ya kàrè tōsi ndəl tɛɛ al ya tɔ. ¹⁷ Ə kinə Kristi tōsi ndəl tɛɛ al rəmə, kadmɛɛ lə-si to né kí kɔgi kare rəm, isi dan majal-je-ti lə-si ya b́əy rəm, ¹⁸ b́á dɛ kí 'nam kàdì Kristi-ti b́á d'oy kinlé kàrè ta-dé tji rəm tɔ. ¹⁹ Kinə j'indəi mɛɛ-ji dɔ Kristi-ti kdɔ kisi kì dɔ taá kí b́one kin ya par rəmə, jɔi ya kəm-ji tò ndoo itə dow-je lay.

Jeju Kristi ya to kí dɔsɔy kí njètōsi ndəl tɛɛ

²⁰ Ngà kí tɔgrɔ-ti lé, Kristi tōsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy; ɛ ya to kí dɔsɔy kí tōsi ndəl ində lo 'tɛɛ adi tɔji kí dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tɛɛ tɔ. ²¹ Kdɔ koy ree kì takul dow káre-rè, rəmə takul dow káre-rè ya tɔ é tōsi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy tò-né tɔ. ²² Gangi-é kí koy ree-né dɔ dow-je-ti lay kì kəm rəbi kí rɔ Adam-ti kinlé, gangi-é kin ya tɔ é dow-je lay kí 'nam kàdì Kristi-ti lé, d'a təl kisi-né kəm tɔ, ²³ ngà tōsi ndəl kində lo tɛɛ lé, tò kì gangi-é gangi-é. Kristi ya to kí dɔsɔy kí tōsi ndəl ində lo tɛɛ, ə dɛ lay kí 'to dow-je liə d'a tōsi ndəl kində lo tɛɛ ndɔ ree-é-ti tɔ. ²⁴ Loki ɛ à tuji tógi ndil-je kí maji al lay, kì kɔbɛ-je lay, kì tógi-je lay lé, ɛ à təl kì kɔbɛ kadi Bɔbi-ji Lubə rəmə, go-ti à to sɔy né-je tɔ. ²⁵ Kdɔ tò kadi-é ɔ b́e sar kadi Lubə təl njəba-je liə lay gin tógi-é-ti. ²⁶ Sɔy njəba kí à tuji-é lé to koy. ²⁷ Kdɔ Lubə adi né-je lay tò gin tógi Kristi-ti. Ngà pa

kí Kristi panè né-je lay tò gin tógi-n'è-ti kinlé, toji ndaa-ti rəsi kí njékadi né-je lay tò gin tógi-é-ti lé, ɛ rəmə isi gin tógi-é-ti lé al. ²⁸ Ɖ loki né-je lay à tò gin tógi-é-ti lé, ɛ kì dɔ-é kí tò Ngon lə Lubə lé, à kulə dɔ-é gin tógi-ti liə ɛ kí njékadi né-je lay tò gin tógi-é-ti, kɔɔ kadi daji rɔ Lubə ɓikti lay ya tò mɛɛ né-je-ti lay tɔ.

²⁹ Ngà kinə tò bè al rəmə, njékadi 'ra-dé batəm tó dow-je-ti kí d'oy kinlé, 'ra bè kɔɔ ri wa? Kinə dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al ya riw lé, kɔɔ ri ɓá d'adi 'ra-dé batəm tó-dé-ti ɓəy wa? ³⁰ Ɖ jəi ya kàrè kɔɔ ri ɓá kaglo-je lay ya j'ilə-né rɔ-ji kɔgi bè wa? ³¹ Nɔɔ-je lay ya m'a ta yo-ti; ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'pa rəsi bè kɔɔ nam kí 'nami kàdì 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi kinlé to né riɓa lə-m. ³² Kinə rɔ kí m'ɔ kì dow-je kí ɓebo Epeji-ti kí 'toki dɔ-je kí wale bè kinlé, to rɔ kɔɔ né kí go daji rɔ-ti ya par lé, se ri é m'a kingə mɛɛ-é-ti wa? Kinə dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al rəmə, adi j'usoi Ɖ j'ayi kɔɔtalə bore Ɖ j'a koyi! ³³ Ɖdi rɔ-si al: Nam kí maji al à tujì panjiyə kí maji. ³⁴ Adi kəm-si ijə dɔ rɔ-si-ti kijə kí tɔgrɔ-ti, Ɖ 'rai majal al. Kɔɔ dow-je madi dan-si-ti 'gə Lubə al. M'pa bè m'ulə-né rɔsɔl dɔ-si-ti.

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kì daji rɔ kí ban wa?

³⁵ Ngà dow madi à dəji panè: Dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ban-ban wa? Ɖ d'a tɛɛ kì rɔ-dé kí rá wa? ³⁶ Mbə dow! Né kí i 'dubi lé, à koy ya ɓá à tɛɛ ɓəy al wa? ³⁷ Ɖ né kí i 'dubi kí à to kaa gemɛ je bè əse kaa né madi kí rangi kàrè, à to daji rɔ-é kinlé ɓá à kubə al; ³⁸ Ɖ Lubə ɓá adi daji rɔ né-é tɛɛ kì gangi-é kí mɛɛ-é ndigi, Ɖ kaa né kí rá-rá ya Lubə adi tɛɛ daji rɔ né-é né-é. ³⁹ Rɔ né-je lay ya titi-nə al. Ngà rɔ dow-je tò gay rəm, rɔ dɔ-je tò gay rəm, rɔ yəl-je tò gay rəm, ɓá rɔ kanji-je kàrè tò

gay rəm tɔ. ⁴⁰ Rɔ né-je kí dɔrɔ-ti tò nɔɔ rəm, b́a rɔ né-je kí dɔnangi-ti tò nɔɔ rəm tɔ; ngà ndógi lə rɔ né-je kí dɔrɔ-ti tò gay k̀i ndógi lə rɔ né-je kí dɔnangi-ti. ⁴¹ Ndógi lə kàd̀i tò gay rəm, ndógi lə nɔy tò gay rəm, b́a ndógi lə kərwə̀j-je tò gay rəm tɔ. ə ndógi lə kərwə̀j káre tò gay kí 'lə kərwə̀j kí mad̀i. ⁴² Ad̀i kí sɔbi dɔ tɔsi ndəl tɛɛ lé kàrè tò bè ya tɔ. 'Dub̀i dow k̀i rɔ-é kí à ndum ə à tɔsi ndəl tɛɛ k̀i rɔ-é kí à ndum al ngá. ⁴³ 'Dub̀i dow k̀i rɔ kí to né mad̀i al ə à tɔsi ndəl tɛɛ k̀i rɔ kí ndóle; 'dub̀i dow k̀i rɔ kí yay ə à tɔsi ndəl tɛɛ k̀i rɔ kí tógi-é nɔ. ⁴⁴ 'Dub̀i dow k̀i rɔ kí d'oji-é-né ə à tɔsi ndəl tɛɛ k̀i rɔ kí Ndil kí aa njay ad̀i-é. Kinə rɔ dow kí d'oji-é-né tò rəmə, rɔ-é kí Ndil ad̀i-é tò ya tɔ. ⁴⁵ Gin-é kin b́a 'ndàngi-né 'panè: Adam kí to dow kí dɔsay lé təl dow kí isi kəm. Adam kí gogi nè təl Ndil kí njèkad̀i dow-je d'isi kəm. ⁴⁶ Né lə Ndil b́a to kí dɔsay al, ngà rɔ dow kí d'oji-é-né b́a to kí dɔsay; né lə Ndil ree go-ti gogi. ⁴⁷ Dow kí dɔsay lé to nang̀i b́a dubə, ad̀i dow to kí nang̀i nè. ə ɛ́ kí njèkung̀i-ti joo j̀i dɔrɔ-ti. ⁴⁸ Dow-je kí dɔnangi-ti nè lé, 'titi-nɔ k̀i dow kí ndɔki to nang̀i b́a dubə lé ya tɔ; ə dow-je kí dɔrɔ-ti lé, 'titi-nɔ k̀i njèk̀i dɔrɔ-ti lé ya tɔ. ⁴⁹ Gang̀i-é kí jəi j'titi-né-nɔ k̀i dow kí ndɔki Lubə ubə-é k̀i nang̀i lé, bè ya tɔ ə j'a titi-né-nɔ k̀i dow kí njèk̀i dɔrɔ-ti lé tɔ.

Mbəl rɔ, k̀i tətɔ kí dɔbəy-ti

1Te 4:13-18

⁵⁰ Ngankɔ-m-je kí njèkadmɛɛ, m'gə kí rɔ dow, k̀i məsi d'a kisi kɔbɛ-ti lə Lubə al, né kí ndum à ra bɛ nat̀i k̀i né kí ndum al al.

⁵¹ †Yən, m'a kidə-si ta kí tò lo bɔyɔ-é-ti: J'a koyi lay al, ngà jəi lay ya rɔ-ji à tok̀i mbəl ⁵² tajinat̀i nè ya, titi kəm kí kində jipi bè, lok̀i ká təbi mbanga kí dɔbəy-ti à b́a.

† 15:51 15:51 1Te 4:15-17

Kdɔ loki ká tɔbi mbanga à b́á lé, dow-je ḱí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ k̀i rɔ ḱí dum ndum, ə j̄əi rəmə, rɔ-ji à toki mbəl. ⁵³ Kdɔtalə rɔ ḱí à ndum kinlé t̀ò kadi à kun rɔ ḱí dum ndum ə rɔ ḱí à koy kinlé t̀ò kadi à kun rɔ ḱí à koy al tɔ.

⁵⁴ Loki rɔ ḱí à ndum kin à kun rɔ ḱí dum ndum, ə rɔ ḱí à koy kin à kun rɔ ḱí à koy al rəmə, ta ḱí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti ḱí aa njay lé, né-é à ra né. 'Ndàngi mɛɛ mbete-ti ḱí aa njay 'panè: Rɔ tət̄i koy tət̄i ḱí sartagangi. ⁵⁵ Koy, tət̄rɔ lə-i t̀ò rá ngá wa? Koy, nékati lə-i t̀ò rá ngá wa?

⁵⁶ Nékati lə koy, to majal; ə t̀ógi majal, to ndukun.

⁵⁷ Ngà oiyo to ḱí lə Lubə ḱí njèkadi j'tət̄rɔ k̀i takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi.

⁵⁸ Gin-é kin b́á, ngankɔ-m-je ḱí m'ində-si dan kəm-m-ti, ɔi dingəm, ɔi lo k̄a-si-ti gərərə, ɔwi k̀i kete-kete k̀i ndɔ-je lay mɛɛ kullə-ti lə 'Babe, kdɔ səi 'gəi ḱí kullə lə-si t̀ò kɔgi kare rɔ 'Babe-ti al.

16

Ta ḱí sobi dɔ némbɔ, k̀i sɔy ta-je

Rɔm 15:25-27

¹ †Ḱí sobi dɔ némbɔ kdɔ ra-né k̀i njékaa njay-je lé, səi k̀arè kadi 'rai titi ḱí m'un-né ndu m'adi njékəwnə-je ḱí gay-gay ḱí dɔnangi Galati-ti kin bè tɔ. ² Nɔ ḱí dɔsɔy mɛɛ Dimasi-ti lé, kadi ná-ná ya uwə gal né mɛɛ kəy-ti liə k̀i gangi-é ḱí asi dɔ t̀ógi-é-ti ində gay, b́i kadi toki ngəbi ndɔ kɔw-m rɔ-si-ti b́á mbɔ-né né al. ³ Ə loki m'a kɔw rɔ-si-ti rəmə, dow-je ḱí a mbəti-dé kadi d'ɔw k̀i némbɔ lə-si Jorijaləm lé, m'a ndàngi mbete kadi-dé ji-dé-ti b́á d'a kɔw-né. ⁴ Ə kinə tuwə kadi mā ya k̀i dɔ-m m'ɔw bane k̀arè, dɛ d'a kɔw sə-m nati. ⁵ †M'a kal dɔnangi

† 16:1 16:1 Rɔm 15:25,26 † 16:5 16:5 Knj 19:21

Maseduwan-ti bè b́a m'a kow rɔ-si-ti, kdɔtalə m'a kində dɔnangi Maseduwan gangi b́a m'a kow. ⁶ Dɔmaji ə m'a kisi rɔ-si-ti nɔɔ mbɔr sɛ, ban al ə n̄ay kul kàrè à də dɔ-m-ti rɔ-si-ti, kdɔ kadi 'rai sə-m kadi m'ɔw lo kí m'a kow-ti. ⁷ Kí nè kinlé, mə m'ndigi kow koo-si ə kində gangi taá al, ngà kinə 'Babe inə tarəbi adi-m rəmə, mə m'ɔji mɛɛ-m-ti kadi m'ɔw ə m'isi rɔ-si-ti asi kaglo sɛ. ⁸ †Ngà kɛ b́a m'a kisi bebo Epeji-ti sar kadi ndɔ ra n̄ay Pantekoti asi-né. ⁹ Kdɔtalə mɛɛ bebo Epeji-ti lé, tarəbi ra kullə lə-m tɛɛ tati nɔ-m-ti doo rəm, b́a njéba-je kàrè 'n̄a rəm.

¹⁰ †Kinə Timote ɔw tɛɛ rɔ-si-ti rəmə, 'rai-é adi mɛɛ-é usi nangi dan-si-ti, kdɔtalə ɛ kàrè ra kullə lə 'Babe titi mə bè tɔ.

¹¹ Kadi dow nədi-é al. Adi-é né-je kadi təl ree-né rɔ-m-ti gogi k̀ k̀ lapiya, kdɔtalə m'isi m'ngəbi-é nati k̀ ngankɔ-é-je kí njékadmɛɛ. ¹² Kí sobi dɔ Apolosi kí to ngonkɔ-ji kí njékadmɛɛ lé, mə m'ulə dingəm mɛɛ-é-ti n̄a kadi ɔw rɔ-si-ti nati k̀ ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ kin ya, ngà mɛɛ-é ndigi kow kí ngɔsnè-ti kin al; loki ɛ ingə tarəbi rəmə à kow b̄əy.

¹³ Isi kəm, ɔi gərərə dɔ kadmɛɛ-ti, ɔi dingəm, uwəi rɔ-si nga.

¹⁴ Adi ndign̄a tɔ dan-si-ti mɛɛ né-je-ti lay.

¹⁵ †S̄ɔi 'gəi kí Istepanasi, k̀ dɛ kí mɛɛ kəy-ti liə b́a 'to dow-je kí dɔsay kí d'adi mɛɛ-dé dɔnangi Akay-ti rəm, 'to dow-je kí d'adi rɔ-dé 'ra kullə d'adi njékaa njay-je rəm.

Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'təl m'dəji-si ya b̄əy m'panè: ¹⁶ Dow-je kí bè kinlé, uləi dɔ-si gin tógi-dé-ti rəm, b́a dow-je lay kí d'ində rɔ-dé nati sə-dé 'ra kullə

† 16:8 16:8 Knj 19:8-10 † 16:10 16:10 1Kɔ 4:17 † 16:15 16:15 1Kɔ 1:16

kàrè, uləi dɔ-si gin tógi-dé-ti tɔ. ¹⁷ Ree kí Istepanasi-je k̀ Portinatusi-je k̀ Akayikusi-je 'ree d'oo-m lé, adi-m rɔnəl n̄a; d̄e 'ree 'ra sə-m tó-si-ti; ¹⁸ kdɔtalə d̄e 'ra d'adi m̄ēe-m usi nangi rəm, səi kàrè m̄ēe-si usi nangi rəm. Ə dow-je kí bè kinlé 'gəi kadi 'piti-dé ɓane. ¹⁹ †Njékəwn̄a-je kí gay-gay kí dɔnangi Aji-ti 'ra-si lapiya. Akilasi-je k̀ Prisol, k̀ njékəwn̄a-je kí m̄ēe kəy-ti lə-dé 'ra-si lapiya n̄a k̀ ri 'Baɓe. ²⁰ Ngankɔ-si-je kí njékadm̄ēe lay ya 'ra-si lapiya. 'Rai-n̄a lapiya ə uwəi-né-n̄a kàd̄i-n̄a-ti k̀ m̄ēe kí aa njay. ²¹ M̄a Pol ya m'ndàngi k̀ ji-m m'panè: Lapiya lə-si. ²² Kinə dow ndigi 'Baɓe al rəmə, kadi ndol tɔ dɔ-é-ti! Maranata ('Baɓe lə-ji, 'ree). ²³ Kadi ramaji lə 'Baɓe Jeju n̄ay sə-si! ²⁴ M'ndigi-si lay ya kdɔ nam kí 'nami kàd̄i Jeju Kristi-ti.

† 16:19 16:19 Knj 18:2

Ta lə Lubə Kunmindī kī Sigi

Mango: Ta lə Lubə Kunmindī kī Sigi (New Testament)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 28 May 2022

96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd